

KIVENJUURET 51

Sukuseuran sukupuutto?

- Maija Saraste – Alfred ja Anna Sarlin
- Mikael Fortelius – Fältpost
- Postikortteja Fanny Stenrothin elämästä
- Jukka Paatero – Kivenhakkaajana Tanskassa

Kivenjuuret 51 | Joulukuu 2023

Julkaisija | Stenroth sukuseura ry

Päätoimittaja | Hannu Sariola hannu.sariola@helsinki.fi

Taitto ja toimitus | Heikki Poroila

ISSN | 2670-3610 (painettu) 2670-3629 (verkkójulkaisu)

Verkkosivut | www.stenrothsukuseura.fi

Kansikuva | Stellerinmerilehmän luuranko Luonnontieteellisessä museossa

Kivenjuuret 51 sisältö

03 Hannu Sariola | *Anto Leikola – tieteen ja sen popularisoinnin moniottelija*

04 Hannu Sariola | *Tarvitaanko Stenrothien sukuseuraa ja sen lehteä?*

05 Maija Saraste | *Pappilan lapset maailmaa muuttamassa*

11 Heikki Poroila | *Stenrothien kesäretki*

15 Mikael Fortelius | *Fältpost från Grekland, Turkiet och Kina*

20 Juhani Murto ja Heikki Poroila | *Postikortteja Fanny Stenrothin elämästä*

23 Jukka Paatero | *Kivenhakkaajana Tanskassa 1960-luvulla*

26 Marjatta Salonen | *Gulin-Pinomaa -suvun joulukahvipöytä*

27 Heikki Sariola | *Lapua 1976*

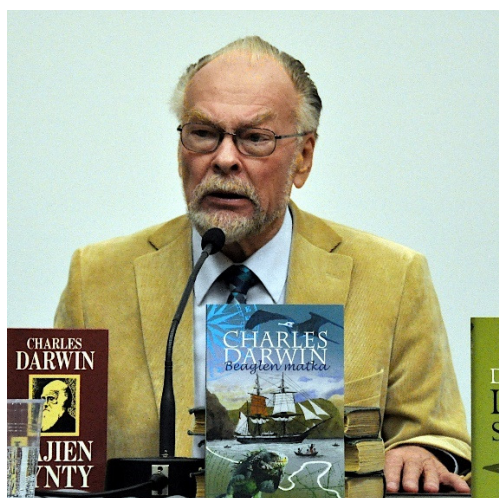
29 Ilari Stenroth | *Sukuseurat ja sukututkijat Vantaalla*

30 *Uusia kirjoja* (Lennart Pinomaa ja Juho Wilskman)

31 *Stenroth-suvussa tapahtuu*

32 Erkki Törmänen | *Raili Kiurun muistolle*

33 Heikki Poroila | *Stenroth-sukuseuran syyskokous*

Anto Leikola vuoden 2009 kirjamesuilla.

Anto Leikola – tieteen ja sen popularisoinnin moniottelija

Teksti | Hannu Sariola

Jos minun pitäisi nimetä paras suomalainen biologian tutkija, hän olisi Anto Leikola. Ja miksi? Vaikka valintani on subjektiivinen, hänen ansionsa ovat objektiivisestikin erittäin hyvät. Hän toi muutaman muun kanssa kehitysbiologisen tutkimuksen Suomeen. Hän aloitti eläinfyysiologian professori Sulo Toivosen ja patologian professori Lauri Saxénin alias Tupun kanssa alan koulutuksen. Amerikkalaisen kollegan Scott Gilbertin uudessa artikkelissa mainitaan, missä maissa kehitysbiologian tutkimus on vahvaa. Pohjoismaista mainitaan vain Suomi. Alahan on pieni, mutta me olemme pärjänneet hyvin kansainvälisessä vertailussa. Minua kouluttanut Tupu oli loistava opettaja paitsi että hän tuli labraan aina sikari suussa. Anto kuuluu tähän eksentriseen perustajakaartiin. Heitä oli vain muutamia ja Anto on viimeisin hengissä.

Anton koe-eläin oli vesilisko. Sen alkioita Anto, Sulo ja Tupu keräsivät loppukeväisin Helsingin pikkupuroista. Kerran paikalle pärähti prätkäjengi nahkatakeissaan ja rasvaleteissään. Prätkäjoukon kingi kysyi: Mitäs te täällä teette? Siihen joku kolmikosta vastasi: Keräämme vesiliskon alkioita tutkimukseen. Ja kingi vastasi: Ai sellaisiin Spemann-tyyppeihin kokeisiin. Ja päristeli pois. Hyvin koulutettuja nuoria leteistä huolimatta. Tietääköhän nykynuoret Hans Spemannista mitään. Epäilen että ei.

Anton saavutukset kehitysbiologiassa olivat jo merkittävät, mutta sitten hän siirtyi evoluutiobiologiaan ja tieteen popularisointiin. Sen jälkeen Oulun yliopiston aate- ja oppihistorian professuuriin, mistä hän palasi oppihistorian professoriksi kotipesäänsä Helsinkiin. Lehtiartikkeleita hän on tehnyt 4000, mikä on lähes käsittämätön määrä. Niistä 14 on Kivenjuurissa. Anto sai valtion tiedonjulkistamispalkinnon vuosina 1969 ja 1980. Lisäksi lukuisia muita palkintoja kuten Kansanvalistusseuran, WSOY:n kirjallisuussäätiön, Suomen tietokirjailija ry:n palkinnot. Sekä monia muita,

Kuuntelin Antoa eläinfyysiologian laitoksella, kun hän kertoi 22-vuotiaan Darwinin viisi vuotta kestäneestä matkasta Beagle-laivalla Galapagossaarille, ja miten matka johti evoluutioteorian syntyyn. Anto oli tuolloin jo yli 60, mutta lavalla esiintyi innostunut nuori mies. Anton luento lähti Beagle-laivasta, hän kävi sen jälkeen läpi Galapagossaarten geologian. Miten kunkin saaren kasvi- ja eläinlajit poikkesivat toisistaan erilaisten olosuhteiden seurauksena. Lopuksi Anto päätyi Darwinin matkalla tehtyjen havainnoiden julkaisuun sekä siitä seuranneeseen raivokkaaseen kritiikkiin. Darwinista tehtiin mm. pilapiirros, jossa hän näyttää apinalta roikkumassa puunoksasta.

Kehitysbiologit aloittivat tutkimuksensa Suomessa 1940-luvun alussa. He kytkivät kudosvuorovaikutukset eri lajien ja niiden elinten sikiökehitykseen. Pitkään kudosvuorovaikutusta tutkittiin alkioiden operaatioilla, mutta molekyylimekanismi jäi auki. Vasta 1980-luvulta alkaen löytyivät nämä ns. signaalimolekyylit. Nyt ne tunnetaan kaikissa elimissä. Minä löysin sen molekyylin, joka johtaa munuaisputken haaraantumiseen 500000 kertaa munuaisen kehityksen aikana. Tämäkin on esimerkki kudosvuorovaikutuksesta. Signaalimolekyyliä tekee munuaisen esisolukko. Se saa munuaisputken tekemään silmun, joka haarautuu uudestaan ja uudestaan. Sikiökehityksen loppupuolella esisolut loppuvat eikä sen jälkeen uusia munuaisputkia tule koskaan elämän aikana.

Anto onnistui 4000 artikkelinsa ja lukuisten luentojensa kautta vaikuttamaan moneen sukupolven – niin minuunkin. Alun tarina osoittaa, että 1960-luvun prätkäjengiläisetkin tunsivat Spemannin. Nostan siitä hattua Antolle ja onnitelut prätkäjengiläisille.

PS: Nyt kannattaa käydä Luonnontieteellisessä museossa. Siellä on se Haminan mursu täytettynä ja yksi maailman noin kolmesta säilyneestä stellerinmerilehmän (*Hydrodamalis gigas*) luurangosta. Georg Wilhelm Stellerin johtama retkikunta löysi lajin vuonna 1741 Beringin salmesta. Merimiehet söivät sen sukupuuttoon 27 vuodessa. Onnellisen sattuman takia yksi luuranko päätyi Helsinkiin vuonna 1841. Kuva tämän lehden kannessa.

Tarvitaanko Stenrothien sukuseuraa ja sen lehteä?

Teksti | Hannu Sariola

Kuva | Anna-Paula Sariola

Timo Siukonen haastoi sukuseuran ja sen lehden toteamalla viime numerossa, etteivät ne voi enää jatkaa toimintaansa. Uudet lait estävät sukutietojen keräämisen ja niiden julkaisun. Yleensä olen Timon kanssa samaa mieltä, mutta nyt en. Sille on useitakin perusteluita. Ensimmäinen liittyy Timoon itseensä. Hän on tehnyt suunnattoman paljon Stenrothien sukututkimusta, ymmärtääkseni löytänyt likimain kaikki sukulaiset 1600-luvulle asti ja tehnyt niistä kolme raamatun pak-suista eeposta. Hän sanoikin, että viime tipassa.

Timon keräämä tieto sukulaisista valtavan suuri. Nyt sen avulla pitää päästä nimien takana oleviin ihmisiin ja kertoa heidän tarinansa. Niille Kivenjuuret on hyvä foorumi. Sitä paitsi mielenkiintoisia elämänkertoja on julkaistu pitkin matkaa. Stenrotheja on keitetty monessa sopassa.

Toinen perustelu liittyy sukuseuran tiedotukseen. Kivenjuurten sivuilla julkaistaan edelleen tietoa sukutapaamisista, siihen syntyneistä ja kuolleista.

Kolmas on lehti tarinoiden kertojana. Millaisia sukulaiset ovat? Mistä he tulivat ja mitä tekevät? Miten he kuolivat?

Minusta oli esimerkiksi hauskaa lukea, että meidän esi-isiä löytyy Tanskasta. Heistä seitsemän oli muinaisia Tanskan kuninkaita. Tosin poikani Veikko pilasi tunnelman sanomalla: ”Kun mennään 35 sukupolvea taakse päin, taatusti löytyy jokaisesta suvusta jonkin sortin kuningas.”

On myös ollut mielenkiintoista olla mukana aikana, kun genetiikka tuli sukututkimukseen. Tästä eteenpäin sukuseura varmaan pyrkii geenitiedon avulla löytämään lisää tietoa muinaisesta alkuperästämme.

Geneettinen sukutieto on jo auttanut rikosten selvittämisessä. USA:ssa murhattiin ihminen ja tekopaikalta löytyi tilkka tappajan verta. Siitä puhdistettua DNA:ta etsittiin geenipan-keista, mutta mitään ei löydetty. Sitten käytiin läpi sukutietopankit. Yhdestä löydettiin henkilö, jonka geeneistä oli 50 prosenttia samanlaisia kuin murhaajalla. Kyseessä on varmasti lähisukulainen – sisko tai veli. Heidän geeninsä tutkittiin ja murhaaja saatiin kiinni.

Kivenjuurilla on paikkansa, jos se on avoin sukutiedon jakaja, erilaisia ihmisiä esiin nostava, tarinoita kertova ja lukijoita kiinnostava. Jos se ei täytä näitä kriteereitä, olen Timon kanssa samaa mieltä. Sille ei enää löydy tilaa.

On itsestään selvää, että kannattaa avata myös keskustelu, riittäisivätkö nettisivut ja netti-lehti. Voi olla, että paperin aika alkaa olla ohi.

En heittäisi hankkoja naulaan. Kukaan ei ole vielä testannut sukuseuran toiminnan rajoja uuden lain aikana. Siihen asti kannattaa jatkaa entiseen malliin. On tärkeämpääkin tehtävää kuin puuttua sukuseurojen toimintaan.

Pappilan lapset maailmaa muuttamassa

Teksti | Maija Saraste

Kirjoitukseni pohjautuu marraskuussa 2023 ilmestyneeseen Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seuran kustantamaan kirjaan *Alfred ja Anna Sarlin. Maalaispappilasta maailmaa muuttamaan*. Painetun kirjan voi tilata kirjoittajalta hintaan 20 e + postikulut maija.saraste@gmail.com.

Kirja on myös luettavissa julkaisijan verkkosivujen kautta. Kirjassani kerron Alfred ja Anna Sarlinista, 1860-luvun alussa syntyneistä sisaruksista, joiden laaja elämäntyö on nykyään varsin tuntematon. Heidän äitinsä Amanda Roschierien (1829–1868) isä David Roschier (1794–1851) ja isoisä Erik Roschier (1745–1825) olivat molemmat Saarijärven kirkkoherroja. Erik Roschierin äiti Margareta Katarina (1742–1804) oli syntyään Stenroth ja Katarinan sukuhaaran alku.

Alfred ja Anna Sarlin olivat isoisäni Berndt Sarlinin (1886–1971) isän sisaruksia. Anna ja Alfred ovat kiehtoneet minua nuoruudesta alkaen. Valokuvat Annasta kertoivat naisesta, joka sinnikkäästi kulki omaa tietään. Hänen runoistaan paljastui erilainen Anna, syvästi

rakastunut ja herkästi tunteva nainen. Puheet Alfredista, suvun häpeäpilkusta, houkuttivat tutkimaan, onko hän ansainnut moitteet vuosikymmeniä kuolemansa jälkeen.

Sarlinin sisarusten elinaika oli ainutlaatuinen aikakausi Suomen historiassa. He varttuivat aikuisiksi 1870-1880-luvuilla, jolloin elettiin voimakasta murroskautta. Uudet aatteet, kansansivistysaate, naisasialiike, vaatimukset uskonnonvapaudesta, teosofia, raittiusliike ja työväenliike vyöryivät Suomeen. Ne järjestyivät suomalaisten maailmankuvaa pohjia myöten. Uudet aatteet heijastuivat voimakkaasti myös Alfredin ja Annan elämään.

Alfredin ja Annan taustasta

Alfred ja Anna Sarlin edustivat isänsä puolelta nuorta maaseudun sivistyneistöä. Perheen säätykierto ylöspäin oli alkanut sisarusten isoisän Henrik Sarlinin kohdalla. Tämä oli tamperelaisen pumppumestarin avioton lapsi, joka lahjakkuutensa ansiosta päätyi

Viitasaarelle hyvin toimeen tulevaksi ja arvostetuksi lukkariksi. Saarijärvellä syntynyt Alfredin ja Annan Amanda-äiti puolestaan kuului perinteikkääseen pappissukuun. Henrik Sarlinin Bernhard-poika ja Amanda tunsivat toisensa lapsuudestaan lähtien, asuivathan he naapuripitäjissä. Naimisiin he menivät vuonna 1851.

Vuonna 1860 Bernhard sai papinpaikan Tuusniemeltä Pohjois-Savosta. Kun Alfred syntyi Tuusniemellä joulukuussa 1860, Amanda oli ehtinyt synnyttää jo viisi lasta, joista kaksi oli kuollut. Marraskuussa 1862 syntyi Anna ja hänen jälkeensä Amanda sai vielä kaksi lasta. Suuret nälkävuodet 1860-luvun puolenvälin jälkeen aiheuttivat suurta surua myös Sarlineille, kun raskaana ollut Amanda menehtyi pilkkukuumeeseen seurauksena. Leskeksi jäänyt Bernhard Sarlin avioitui Amandan nuoremman sisaren Klaran kanssa, ja perheeseen syntyi vielä yksi lapsi. Sarlinin perheen kahdeksan lasta olivat koko elämänsä ajan yhteydessä toisiinsa. Heidän elämässään perheellä ja suvulla oli tärkeä merkitys. Läheisiä autettiin auliisti, olipa kyse työn, asunon tai hyödyllisten tuttavien löytymisestä.

Bernhard Sarlin tunnettiin vakavamielisenä herännäispappina, joka ei suvainnut alkoholinkäyttöä, tanssia, kortinpeluuta eikä muutakaan seurapiirien huvitteluita. Hän suhtautui kanssaihmiisiinsä myötämielisesti ja tasavertaisesti, sillä kaikki olivat Luojan edessä samanarvoisia. Bernhard Sarlin edisti työssään pyhäkoulujen toimintaa, kiertokouluja ja raittiusaatetta. Hän oli myös ahkera kirjoittaja, jonka tuotantoon kuului muiden muassa Suomen ensimmäinen pyhäkoulunopettajien opas ja useita hartauskirjojen käännöksiä. Vuonna 1875 Bernhard valittiin kirkkoherraksi Valkealaan ja vuonna 1891 Mikkeliin. Siellä Sarlinit asuivat komeassa Kenkäveronniemen pappilassa. Klara Sarlin kuoli vuonna 1902 ja Bernhard neljä vuotta sen jälkeen.

Alfredin tie vapaa-ajattelijaksi

Tuusniemen aikaan Alfred Sarlin kävi Kuopion lyseota. Koulunkäynti ei oikein sujunut, mutta hän onnistui kuitenkin 1870-luvun

lopussa pääsemään Mustialan maatalousoppilaitokseen. Valmistuttuaan agronomiksi Alfred työskenteli vuokraviljelijänä eri puolilla Etelä-Suomea ja muun muassa Valkealan pappilan mailla. Hänen elämästään tuohon aikaan tiedetään varsin vähän. Huhuttiin, että hän olisi saattanut jonkun pappilan piian rasakaaksi, mutta varmaa tietoa asiasta ei ole. Alfred ei tainnut viihtyä maaseudulla ja niinpä hän etsi uusia ansaintamahdollisuuksia. Hän koetti ansaita elantonsa myös tekemällä kartoitustöitä, pyytämällä rapuja ja kirjoittamalla sanomalehtiin. Vuoden 1895 lopussa Alfred valittiin aputoimittajaksi *Wiipurin Sanomien* ja parin vuoden kuluttua *Savonlinna*-lehden päätoimittajaksi. Alfred kuitenkin joutui pian jättämään Savonlinnan, kun kaupungin porvaristo hermostui hänen liian radikaaleina pidettyihin kirjoituksiinsa. Kokemuksistaan Alfred kertoi kertomuksessaan *Nurkkalan kaupungissa*. Vuonna 1901 julkaistiin Alfredin pienoisromaani *Jaakon Taavi*.

Vuonna 1902 Alfred valittiin *Työmies*-lehden toimittajaksi. Samalla alkoi hänen aktiivinen puhujanuransa työväenliikkeessä. Parin vuoden aikana hän piti monia kymmeniä puheita kokouksissa, kurseilla ja juhlissa eri puolilla maata. Kuulijoiden määrä nousi varmasti kymmeniintuhansiin. Alfred ei kuitenkaan tullut toimeen *Työmiehen* vaikutusvaltaisen päätoimittajan, Edvard Valppaan kanssa, joka suhtautui vihamielisesti sivistyneistöön ja

ruotsinkielisiin. Niinpä kesällä 1902 Alfred ryhtyi toimittamaan työväestölle suunnattua uutta kulttuurilehteä *Työmiehen Illanviettoa*. Valpas kannattajineen syytti Alfredia teosofian suosimisesta lehdessä, minkä seurauksena Alfred erotettiin päätoimittajan tehtävästä syksyllä 1904. Alfred yritti radikaalien toveriensa kanssa perustaa uutta puoluetta, mutta se jäi vain yritykseksi, puolue ei löytänyt kannattajia. Alfred ei kuitenkaan jäänyt toimeettomaksi, vaan käynnisti Siltasaarenselän kotitalonsa piharakennuksessa Helsingin Bambuputkihuonekalutehtaan.

Alfredia kiinnosti kuitenkin edelleen kirjoittaminen ja kustannustoiminta. Niinpä hän myi tehtaan serkulleen ja perusti vuonna 1908 Kustannusliike Tarmon. Se julkaisi vuoteen 1917 mennessä toistakymmentä tsaarin- ja kirkonvastaista teosta, muiden muassa yhdeksän osaa *Keinottelu maailman herrana* -sarjassa. Alfred kirjoitti myös kymmeniä aforismeja ja artikkeleita vuosina 1910–1917 ilmestyneeseen *Vapaa Ajatus* -lehteen. Alfredin kirjoitukset herättivät etenkin kirkollisissa piireissä suurta suuttumusta. Monet hänen kirjoistaan takavarikoitiin ja Alfredia vastaan nostettiin syytteitä majesteetti- ja uskontorikospykälien perusteella. Vuonna 1914 Alfred joutui vankilaan julkaisujensa vuoksi. Vapaututtuaan hän jatkoi kirjoittamista ja kustantamista, kunnes hänen terveytensä alkoi pettää 1910-luvun puolivälissä. Alfred Sarlin menehtyi elokuussa 1919 diabetekseen.

Alfred oli monin tavoin lahjakas. Hän luki, puhui ja kirjoitti useilla kielillä sujuvasti, vaikka muodollinen opiskelu oli jäänyt vähäiseksi. Hän oli toiminnassaan nopeakäänteinen ja luova ja vaihtoi monta kertaa ammattia. Alfred etsi lähes koko elämänsä aatteellista kotia. Nuorena hän kannatti liberaaleja aatteita. 1890-luvun lopulla hän kiinnostui työväenaatteesta ja liittyi wrightiläiseen Savonlinnan työväenyhdistykseen ja vuonna 1902 radikaaliin Helsingin työväenyhdistykseen. Häntä kiinnosti myös teosofia ja tolstoilaisuus ja niiden yhteys sosialismiin. Alfred ei liittynyt teosofien joukkoon, mutta ei sopeutunut työväenliikkeen joukkoihinkaan. Omaan yhteiskuntaluokkaansa Alfred sopeutui vielä huonommin. Lopulta aatteelliseksi kodiksi

löytyi rauhanomainen anarkismi ja vapaa-ajattelu. Samoinajattelevia tovereita hän löysi *Vapaa Ajatus* -lehden ympärille kokoontuneesta joukosta.

Alfred oli sinnikäs totuudenetsijä ja utopisti. Hän uskoi, että valistuksella voidaan muuttaa maailmaa. Julkaisuisissa Alfred hylkäsi valtiolliset ja kirkolliset auktoriteetit. Hän kritisoi omistukseen perustuvaa luokkajakoa, samoin kuin taantumuksellista virkavaltaa ja papistoa. Radikaalien julkaisujensa seurauksena hän joutui kokemaan julkista vainoa, henkistä painostusta ja lopulta vapauden riiston. Vaikka Alfred maksoi kirjoituksistaan kovan hinnan, hän jatkoi ajatustensa esittämistä elämänsä loppuun saakka. Yhteiskunnallisen toimintansa päämäärää Alfred kuvasi seuraavasti: ”Se päämääri on: *Tasaiset aineelliset edut, samalaiset kehitysmahdollisuudet ja taattu toimeentulo kaikille*. Ne keinot, jotka johtavat näihin päämäärihin, ovat maailman rauha, kansojen veljeys, maan viljelysoikeuden ulottaminen kaikille, kansanvaltainen hallitus, luonnonvoimien ja tieteen alistaminen yhteis-hyvä palvelukseen, eikä vain erikoisoikeutettujen hyväksi, ja *täydellinen henkinen vapaus*.”

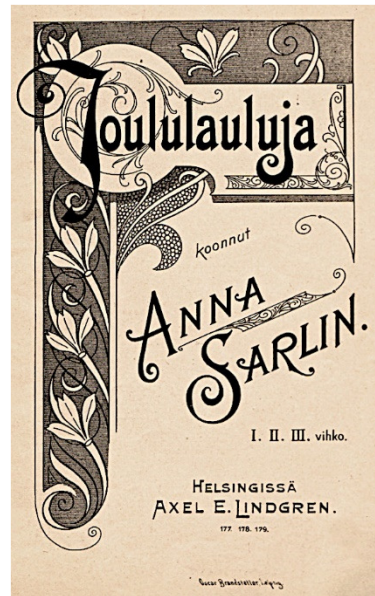
Annan koko elämä liittyi musiikkiin

Bernhard ja Klara Sarlinin sivistystahdosta kertoo se, että tyttöjen kalliimmista koulutuskustannuksista huolimatta Anna ja hänen sisarensa Bertha saivat vuonna 1877 lähteä Helsinkiin opiskelemaan Suomalaisessa tyttökoulussa. Koulun päätyttyä Anna jatkoi opiskelua Tyttökoulun jatko-opistossa, josta hän valmistui opettajaksi vuonna 1883. Saman vuoden syksynä hän aloitti opettajan työn ja jatkoi sitä kesään 1932 saakka. Anna ei tyytynyt kuitenkaan Jatko-opiston antamaan koulutukseen vaan jatkoi laulun ja musiikkiopetuksen opiskelua Suomessa, Saksassa ja Ranskassa aina 1900-luvulle saakka.

Nuoren Annan unelmat liittyivät varmaankin laulajattaren uraan. Annan ei kuitenkaan ollut mahdollista keskittyä uraansa, koska hän joutui huolehtimaan nuorempien veljiensä koulunkäynnistä Helsingissä. Hän ei saanut mistään taloudellista tukea laulunopiskeluun, vaan hänen oli ansaittava oma elantonsa. Taitelijuiden sijaan hänen elämänsisällökseen muodostui opettaminen ja yhteiskunnallinen toiminta. Opettajana hän pystyi toteuttamaan kahta tärkeää tavoitettaan: tuoda laulun kautta

iloa ihmisille ja edistää sosiaalista oikeudenmukaisuutta.

Musiikinopettajana Anna toimi entisessä koulussaan 45 vuotta. Lisäksi hän opetti laulua ja musiikkia Tyttökoulun jatkoluokilla, Jatko-opistossa, Helsingin Toisessa tyttökoulussa ja useissa Helsingin ruotsalaisissa ja suomalaisissa kansakouluissa. Hänellä oli kiireisimpinä vuosina 53 oppituntia ja 1 500 oppilasta viikossa. Päivän aikana hän ei ehtinyt pitää yhtään taukoja. Tunnin päätyttyä hän kiirehti koulun edessä odottavalla vossikalla seuraavaan kouluun. Anna oli kehittänyt oman opetusmenetelmänsä, jonka avulla hän sai lapset laulamaan moniäänisesti suoraan nuoteista. Hänen tuntejaan tultiin kuuntelemaan Pohjoismaista ja Amerikasta asti.

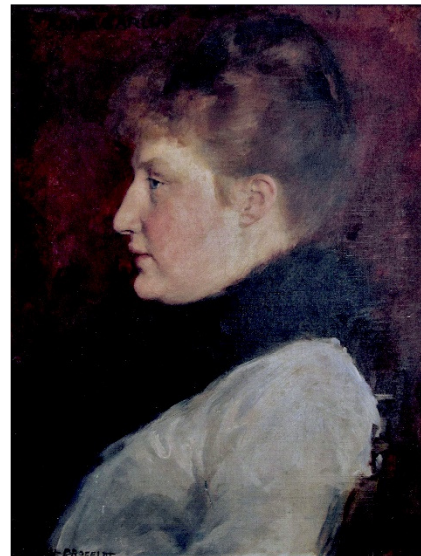
Anna julkaisi vajaan 30 vuoden aikana noin 80 laulukirjaa, nuottivihkoa tai musiikinteoriaopasta. Sanotaan, että Annan toimittamien joululaulukokoelmien myötä suomalaisissa kodeissa innostuttiin laulamaan joululauluja. Annan julkaisujen avulla voitiin opetuksessa havainnollistaa musiikinteoriaa. Annan myötä niin pienet lapset, koululaiset kuin naiskuorotkin saivat uutta laulettavaa. Julkaisujaan varten Anna tilasi uusia sävellyksiä ja sovituksia suomalaisilta säveltäjiltä, joiden työtä hän näin saattoi tukea. Vuosikausien ajan hän teki tiivistä yhteistyötä erityisesti veljenpoikansa Berndt Sarlinin (R. Raala) kanssa.

Anna sai tunnustusta myös laulajattarena. Hän oli mukana Suomen ensimmäisessä taidemusiikkia esittäneessä naisten lauluryhmässä, Suomalaisessa Naiskvartetissa. Se toi yleisön kuultavaksi moniäänisesti laulettuja suomalaisia kansanlauluja ja muuta suomenkielistä musiikkia. Anna esiintyi mielellään tapahtumissa, joissa puolustettiin tyttöjen ja naisten oikeuksia, kansansivistystä ja Suomen itsenäistä asemaa. Vuodesta 1900 alkaen Anna johti Raittiusyhdistys Koiton Naiskuoro Vuokkosia, jossa lauloi nuoria työläisnaisia ja palvelijattaria. Ammattitaitoisen johtajan ansiosta Vuokkosista tuli Helsingin paras kuoro, joka piti kymmeniä omia konsertteja ympäri Suomea ja lauloi sadoissa iltamissa, juhlissa ja kokouksissa. Vuokkoset rikkoi musiikin näkymättömiä säätyrajoja levittämällä taiteellisesti korkeatasoista musiikkia kaikkien ulottuville.

Anna oli jäsenenä monissa musiikin alan työryhmissä ja komiteoissa sekä johtajana tai tuomarina laulujuhilla. Hän ajoi tasa-arvoa opettajien palkka-asioissa ja järjesti konsertteja varattomien tyttöjen koulunkäynnin tukemiseksi. Tavattoman toimielias Anna oli vuosikymmenien ajan mukana lukemattomissa kulttuuritilaisuuksissa, seuroissa ja hyväntekeväisyystapahtumissa.

Anna ei mennyt koskaan naimisiin, vaikka hän ehkä haaveilikin puolisoista ja perheestä. Anna löysi oman paikkansa suvun hyväntekijänä, joka rakasti syvästi sisarustenlapsiaan ja tuki heitä henkisesti, käytännöllisesti ja taloudellisesti. Anna menehtyi tammikuussa 1933 aivohalvaukseen.

Pappilan lapset maailmaa muuttamassa

Alfred ja Anna Sarlinin elinpiirit erosivat suuresti toisistaan. Heidän yhteiskunnalliset näkemyksensä eivät kuitenkaan olleet niin kaukana toisistaan, kuin ulkoisia elämänpuitteita tarkasteltaessa voi vaikuttaa. Heidän maailmankatsomuksillaan oli vahvat yhteiset heidän juuret. Sarlinin perheen henkinen perintö oli tyypillinen ajan fennomaaneille. Se oli yhdistelmä konservatiivisuutta, kansallismielisyyttä ja harrasta uskovaisuutta. Pappilan lapsissa näkyivät isältä perityt ominaisuudet, vahvuus, itsenäisyys ja halu vaikuttaa. Ehkä he perivät isältään myös sosiaalisen omantunnon, aatteellisen vireyden ja herkkyyden sekä ajatukset ihmisten tasa-arvoisuudesta.

Alfred ja Anna eivät toimineet yhteiskunnan valtarakenteiden huipuilla, mutta he silti pystyivät levittämään näkemyksiään laajoille joukoille, Alfred kirjoittamalla ja puhumalla ja Anna opettajana, kuoronjohtajana ja musiikkialan toimijana. Molemmat käyttivät aikansa, tarmonsä ja osaamisensa tärkeinä pitamiensä asioiden edistämiseen. He olivat tienraivaajia, jotka eivät pelänneet tuoda esille uusia ajatuksia ja toimia epäsovinnaisilla ja ajan käytännöistä poikkeavilla tavoilla. Molemmille oli luonteenomaista vakaumusten ehdottomuus ja intohimoinen suhtautuminen ympäröivään maailmaan.

Alfredilla ja Annalla oli vahva usko sivistyksen tärkeyteen. He jakoivat ajatuksen siitä, että taide, kirjallisuus ja musiikki kuuluvat kaikille, myös lapsille ja yhteiskunnan vähäosaisille. He työskentelivät aktiivisesti lukutaidon ja uusien ajatusten levittämiseksi kansan keskuuteen. Alfredille ja Annalle oli yhteistä rakkaus suomen kieleen ja pyrkimys suomen kielen aseman parantamiseen. Sisaruksille oli yhteistä myös raittiusaate. Naisten aseman parantaminen oli tärkeää niin Alfredille kuin Annallekin, joka puolusti tyttöjen koulutusmahdollisuuksia ja vaati naisopettajille yhtäläistä palkkaa. Alfred puolestaan vaati puheissaan ja kirjoituksissaan naisille tasavertaista asemaa miesten kanssa ja parannusta palvelusväen olosuhteisiin.

Alfred Sarlinin merkittävin rooli oli toiminta mielipiteenvapauden puolesta. Sananvapauden rajoihin hän törmäsi lehtimiehenä nuorsuomalaisissa ja työväenliikkeen sanomalehdissä. Hänen valtio- ja uskontokriittiset kirjansa, kirjoituksensa ja aforisminsa herättivät paljon suuttumusta. Kohtaamastaan torjunnasta ja suoranaisestä vainosta huolimatta hän jatkoi kirjoittamista ja oli esimerkkinä muillekin sanan-, ajatuksen- ja uskonnonva-

pauden puolesta taisteleville. Näin hän vaikutti osaltaan siihen, että Suomessa astui vuonna 1923 voimaan uskonnonvapauslaki.

Anna Sarlin teki intohimoisesti ja uupumatta työtä opettajana, nuottikustantajana, kuoronjohtajana, laulajattarena ja musiikkialan vaikuttajana. Hänen työnsä vaikutuksesta Suomessa lisääntyi ymmärrys laulun ja musiikinopetuksen tärkeydestä. Näin laulunopetuksen taso suomalaisissa kouluissa kohosi ja laulusta tuli arvostettu oppiaine. Annasta tuli tärkeä esikuva lukemattomille naisille. Hän näytti mallia siitä, mitä rohkea ja itsenäinen nainen voi saada aikaan miesten hallitsemassa maailmassa.

Alfred ja Anna Sarlin kokivat 1800-luvun loppupuolella alkaneen henkisen murroksen voimakkaasti elämässään. Heitä kannusti toimintaan ihanteet tasa-arvoisesta ja oikeudenmukaisesta yhteiskunnasta. Kirjoittamalla Alfredista ja Annasta olen halunnut kertoa suomalaisen sivistyneistön elämästä, toiminnasta ja ajattelusta. Alfredin, Annan ja heidän aikaistensa ponnistelujen ansiosta Suomessa voitiin edistää demokraattisen yhteiskunnan keskeisiä tavoitteita.

Kuvat: Kenkäveron pappila postikorttina (s. 4) – Nuori Alfred Sarlin Nyblinin studiokuvassa (s. 5) – Kooste Alfred Sarlinin *Keinottelu*-sarjan kansikuvista (s. 6) – Anna Sarlin 1870-luvulla Nyblinin studiokuvassa (s. 7) – Anna Sarlinin *Joululauluja*-nuottisarjan osien I-III yhteinen kansikuva noin vuodelta 1900 (s. 7) – Naiskuoro Vuokkoset (Juho Rönkä 1910-luvulla, Museovirasto, s. 8) – Anna Sarlin Venny Soldan-Brofeldtin öljyvärimaalauksessa 1900-luvun alusta (s. 8) – Työmiehen illanvieton toimitus vuonna 1903, Alfred Sarlin vasemmalla (Työväen Arkisto, s. 9).

Stenrothien kesäretki 2023 – Nissbackan kartano & kylätalo Gille

Teksti ja kuvat | Heikki Poroila

Kesäkuun kymmenentenä – joka on muuten myös sukuseuran peruspäivä! – aurinko paistoi, luonto kukki ja linnut lauloivat. Stenrothien kesäretkelle Laila Pullisen veistospuistoon Vantaan Nissbackassa ja sen jälkeen yhteiselle lounaalla Östersundomin kylätalo Gillissä olivat puitteet sitä myöten liki täydelliset. Annan pääosin kuvien puhua puolestaan, mutta annetaan ensin kiitos meitä veistospuistossa opastaneelle **Jean Ramsaylle**, joka on paitsi museon kuraattori ja toiminnanjohtaja, myös Laila Pullisen poika. Tuskin olisi mahdollista ollut saada parempaa johdatusta paitsi Pullisen taiteeseen, myös sitä esittelevään Nissbackan kartanoon ja sen vaiheisiin. Museo on avoinna vain kesäisin, mutta uskallan lämpimästi suositella sitä jokaiselle veistostaiteesta ja Suomen historiasta – ja tietenkin upeasta luonnosta – kiinnostuneelle. Yhtä intensiiviset kiitokset ansaitsee myös **Jukka Paatero**, joka tarjosi retkeläisille maukasta nokkoskeittoa Gillen kylätalossa, joka on yksi Jukan aktiviteettien kohde.

Kirjataan tähän vielä ennen kuvia tulevan historiikin kirjoittajalle retken osanottajat, niin säästyy etsimisen vaivalta. Mukana olivat – ja riittävin henkilöautoin sujui siirtyminen Gilleen vaivatta – seuraavat suvun jäsenet suunnilleen ilmoittautumisjärjestyksessä: Juhani Murto, Jukka Paatero, Heli Laurikainen, Marketta Stenroth, Kirsti Airola, Seija Lind, Ilari ja Sini Stenroth, Eija ja Markku Stenroth, Maija (Tiina) Stenroth, Katriina Vuori, Helena Kinanen, Kaisa Pulkamo, Klaus Kilpi, Lillian ja Anders von Bell, Impi Hagström, Kaarina ja Lars-Erik Wilskman, Marjatta Salonen ja Heikki Poroila. Olemme kaikki myöhemmässä ryhmäkuvassa, jonka otti ystävällisesti museon henkilökuntaan kuulunut apulaiskuvaaja.

Ja muistatthän, että kesäkuussa 2024 teemme noin kolmen päivän retken Saarenmaalle, missä isännöi jälleen Paateron Jukka, jolla on siellä toinen koti, jota saamme käyttää tukikohtana saaren ihmeisiin perehtymisen ajan. Lisätietoja on luvassa lähempänä retkeä ja Kivenjuurissa 52.

Jean Ramsay

Ilari Stenroth esittää kiitokset herkullisesta ateriasta ja vinkkaa tulevasta kylätalo Gillissä

Jukka Paatero Gillen nojatuolinurkassa

Klaus Kilpi viihdytti ruokailijoita pianomusiikilla

På jakt efter drakben i hjärtat av Kina, Shaanxi-provinsen nära Xi'An. Vy mot floden Ba från Lokal 33. Se upp för skorpioner! (Lantian 1999)

Fältpost från Grekland, Turkiet och Kina

Text och bilder | Mikael Fortelius

Hur gick det till när jag mot alla odds blev en riktig, tvättäkta paleontolog, precis som jag hade hoppats när jag vid tre års ålder lärde mig att det hade funnits dinosaurier och andra fantastiska, utdöda djur ”för länge länge sen”? Jag kan inte ens börja förklara, redan av den orsaken att mitt minne faktiskt och bevisligen är ganska otillförlitligt. Men till all lycka har jag ända sedan tonåren skrivit brev och många av dem finns bevarade. De är säkert vinklade och tillrättalagda på många sätt men de lider åtminstone inte av efterklok revision. En särskild kategori bildar breven hem från olika paleontologiska fältprojekt. Här följer tre förhållandevis korta exempel från olika lokaler och skeden i mitt liv.

I. Brev hem till föräldrarna och syskonen i Vasa, daterat Petralona 4.8.1977. Petralona

är en liten by i Chalkidiki i norra Grekland. Petralona-grottan är berömd för en istida människoskalle vars ålder vid tiden för mitt besök var omtvistad. Det här var mitt första riktiga fältarbete, förmedlat av min professor i Helsingfors Björn Kurtén. Med mig hade jag min flickvän Beatrice Moring, sedermera min första fru. Jag var nybakad magister med zoologi som huvudämne.

Jásas!

Eller nånting i den stilen säger man här när man hälsar i största allmänhet. Vilket nu är min avsikt: Jásas!

Vi har nu en vecka kvar här i Petralona, och sammanfattar våra intryck. Själva grottan är fantastisk, och kommer helt säkert att producera fler sensationer under årens lopp. Bostället här har varit en positiv överraskning;

vatten har funnits nästan tillräckligt hela tiden, vilket är irriterande men bättre än vi vantade oss. Maten är utsökt, och serveras på byns två tavernor, varannan gång den ena, varannan den andra.

Livet under en dag ter sig som följer: kl 7 väckes vi av Nicolas koskälla, stiger upp och vandrar upp till grottan, ca 1 km från lägret. Där kokar vi té (Bea och jag; här i Grekland dricker man té bara om man är sjuk eller gammal och orkeslös) och äter lite bröd med marmelad. ½9–9 börjar vi arbeta, och fortsätter till kl. 12, då det är lunch, bestående av någon kall ”varmrätt” (auberginer och kött, spaghetti, gröna bönor eller dylikt) och bröd, samt, alltid, sallad med olivolja, och ofta ost av ett slag som kallas féta, och som smakar lite som sur Ingmans ost.

Efter denna lunch fortsätter arbetet, i princip till kl. 4, men vanligen längre; var och en arbetar så länge den vill. Kl 9 på kvällen äts dagens huvudmåltid, som sagt på tavernorna. Ofta är det soufláki (kött grillat på pinnar, vanligen svin), men även mycket annat såsom höns- och nöträtter förekommer. Med allt äter man bröd och sallad. En trevlig detalj är att man inte har egna tallrikar, utan alla tar för sig från fat på bordet, direkt med sin egen gaffel. Om det är mat med sås doppar man sitt bröd i såsen, det är gott.

En dag fick vi kanin. Det var den ena av de två bybor som arbetar vid grottan som bjöd, kaninerna hade han själv fött upp och hämtat till tavernan för att tillredas. Det var utsökt gott, lite som fågel. Fast det kanske berodde mer på såsen än på kaninen.

Ofta dricker man här före maten, speciellt på lördagen, en chípuro, vilket är en snaps av ett slags hemlagad ouzo. Det är förbjudet, men tydligen inte särskilt strängt, eftersom det serveras på tavernorna. Ölet är gott men mycket beskt, vinet (retzina) smakar mögel och kåda, ganska intressant. Man har emellertid sagt oss att riktig retzina serveras från fat, inte flaska, och smakar mycket bättre. Lemo-naden är god, Cocacolan innehåller ortofosforsyra och drickes allmänt. Nu hoppas jag att Ville Vallgrens ande vilar i ro och lämnar härmed mat och dryck.

Emellertid finns här också roliga gubbar. En sådan är Dr. Aris Poulianos, den krigförande antropologen. En märklig person, som med våld har tillkämpat sig herraväldet över grottan i ett krig som tidvis har förts med pistoler, tidvis med papper från regeringen. Lite fanatisk är han väl, och böjd att tro att allt är som han vill att det skall vara, men det är ju inte svårt att förstå. Annars finns här mest vad man kunde kalla amatörer, endast geologen här, den brasilianskfödde greken Antonio, har en tillfredsställande vetenskaplig utbildning. I gengäld är han otroligt skicklig och vet massor. Annars finns här en ikonmålare och konservator, hans elev och en flicka som studerar till konservator, en flicka som studerar arkeologi och en som studerar geologi, samt Nico Poulianos som studerar antropologi. Alla dessa är alldeles i början av sina studier. Dessutom finns här Antonios fru, som är mycket skicklig konservator och kartritare, om hennes utbildning vet jag ingenting.

Ingången till Petralona-grottan i Chalkidiki, norra Grekland har försetts med en bastant dörr för att hindra obehöriga besök. Skenorna är till för att underlätta transporten av utgrävt grottsediment. I grottan är det svalt men utanför är solgasset stekhet! (Petralona 1977)

Av allt detta följer, att alla tror blint på vad Poulianos säger (utom Antonis, men han opponerar sig sällan), och alla möjliga lustiga teorier och uppfattningar florerar här. Bea är mest irriterad över ovetenskapligheten i det hela, jag för min del har svårast att smälta bristen på perspektiv, dvs. man tjarar om sina 700 000 år men tycks samtidigt tro att allt har hänt på en gång, att människan bodde i grottan tillsammans med björn och hyena och noshörning(!), alla i var sitt hörn. Ingen talar här om *Homo erectus*, det uttrycket är helt okänt. *Archanthropus europeus petraloniensis* är det typiskt antropologiskt förhatliga namnet på "deras" man. Jag hoppas kunna undvika direkt polemik men det blir allt svårare.

"Noshörningsprojektet" börjar vara avslutat, jag har nu arbetat med utgrävning inne i grottan tillsammans med Bea ett bra tag. Samtidigt har jag fört långa och fascinerande diskussioner med Antonio om lagerföljden och dess tolkning. Problemen verkar oändliga, men om någon kan lösa dem så tror jag det är Antonio.

Bristen på pengar har fört med sig många svårigheter, den största är kanske att det blir nödvändigt att öppna grottan för turister. En rätt stor del av arbetstiden används till planering av detta, förfärdigande av (förfärliga) rekonstruktioner och annat dylikt, vilket är synd och bidrar till att göra stämningen illa lämpad för vetenskap.

Emellertid, klockan börjar bli 9, vi skall gå och äta. Solen gick just ned, korna råmar, hundarna skäller och alla andra djur uttalar sina kvällsljud. Snart börjar musiken höras från tavernorna, jukebox här som i Finland, men musiken är lokal. Det svalkar skönt efter den heta dagen, och diset stiger upp och skymmer horisonten. På tavernan skall jag posta detta brev, man gör så här, och endera dagen kommer brevbäraren och tar det med sig. Många hälsningar, Mikki

II. Brev hem till föräldrarna i Vasa daterat Paşalar 11.7.1986. Paşalar är en liten by i provinsen Bursa i västra Anatolien i Turkiet. Några år före mitt besök hade deltagare i det tysk-turkiska Brunkolsprojektet hittat en

mängd däggdjursfossil på en nybyggd väg där. Eftersom fossilmaterialet innehöll ett större antal tänder av en av de potentiellt tidigaste människoaporna utanför Afrika hade lokalen ådragit sig betydande intresse. Själv var jag där för att beskriva materialet av fossila noshörningar i ett projekt som leddes av Peter Andrews från Naturhistoriska Muséet i London. Jag var nybakad doktor och nybliven far.

En mulen dag i västra Anatolien, Turkiet. Den ljusa sanden vid väggkanten utanför byn Bursa-Mustafakemalpaşa-Paşalar är ett idealiskt övningsobjekt för oerfarna paleontologer. I den 15 miljoner år gamla avlagringen hittas fossil av de tidigaste immigranterna från Afrika. (Paşalar 1986)

Hej,

Vi har snart varit här i två veckor – tiden går snabbt fast varje dag är lång. Själva utgrävningen går mycket bra. Årets studenter är ivriga och arbetsamma, och allt går med fart.

Det är sällan – i själva verket har det väl aldrig hänt förut – som man finner hominoider som dominerande grupp i faunan. Bara klövdjuren är vanligare, och tillexempel noshörningarna är direkt sällsynta i jämförelse med dessa hominoider som vi kallar *Sivapithecus* i väntan på mera data, och som man tidigare skulle ha kallat *Ramapithecus*.

Många mysterier vidlåder fyndlokalen. Ingen vet riktigt hur sedimenten har uppstått, och faunans sammansättning är också egenomlig. Övervägande skogselement (giraffer, människoapor, lövbetande hästar, grisar i massor och allehanda lågkronade boskapsdjur), men också "stäpp"-element (pipharar, en tidig myskoxe). Jag har ännu inte riktigt

fått reda i röran av klövdjur, men ser med förhoppning mot framtiden.

För övrigt är Paşalar en avsevärd idyll. Byn är ganska stor (ca 2000 inv.), men ganska fattig och tidlös, med kreatur på gatorna, svartklädda kvinnor med dok osv. En skrällig högtalare kallar till bön från moskén vid solens upp- och nedgång, och flera gånger däremellan. Vi är en ganska stor händelse här, och de flesta är mycket vänliga och intresserade. Stort intryck på byn gjorde länsherrens (kaimakam) besök häromdagen. En jovial och korpulent politiker av gängse typ.

Fyndplatsen ligger ett stycke utanför byn, vid en gammal vattenkvarn. Floddalen är otroligt vacker och vimlar av liv. I floden (bäcken) finns minst fyra arter fiskar, två krabbor (en stor), vattensköldpaddor, vattenormar, grodor osv. Av fåglar kan nämnas biätare, härfåglar, strömstarar, vråkar, hökar, falkar, örnar, storkar, svalor och diverse småfåglar. Vilda däggdjur finns säkert, men jag har inte sett annat än igelkottar. Många arter ödlor och ormar förekommer ymnigt.

Bortsett från lindrigare magtrubbel mår vi bra, men livet är intensivt och det blir inte mycket tid över för brevskrivning o. dyl.

Hälsa alla och må bra! Mikki

Om man inte har tillgång till ett laboratorium får man improvisera. En kinesisk paleontolog arbetar tålmodigt fram ett fossil ur sitt omgivande sediment på parthotellet i Lantian. (Lantian 1999)

III. Brev till min andra fru Asta Rosenström i Helsingfors, daterat Lantian 28.5.1998. Lantian är en liten stad nära den gamla kinesiska

huvudstaden Xi'An, som numera lär ha uppslukat den. Lantian ligger vid den lilla floden Ba (Bahe), som har skurit sig ned genom tjocka lager av fossilförande sediment. Det var den lagerföljden vårt samarbetsprojekt med forskare från Kinas Vetenskapsakademi ville undersöka. JP som nämns i texten var min unga geologkollega från Helsingfors Juha Pekka Lunkka, Zhang Zhaoqun och Liu Liping var de yngsta medlemmarna i det kinesiska teamet. Jag var nybakad professor, nyligen frånskild och omgift, nybliven far till mitt tredje barn.

Älskade tai-tai,

Hur klarar du dig? Du lät så trött senast jag ringde och hade så många bekymmer att jag alldeles kom av mig att berätta hur vi har det här. Jag vet ju bara alltför väl hur besvärligt det är att vara ensam med barnen, och har funderat mycket på om jag borde sluta med fältarbete. I alla fall måste vi fundera på olika lösningar, jag tycker inte om den här konstellationen. Mer än så, jag är rädd att du får nog och sticker.

Med risk för att göra saken värre vill jag i alla fall berätta lite om livet här. Klockan är 6 på morgonen, JP sover men håller på att vakna av den larmande morgongymnastiken på skolgården här utanför. Vi lade oss tidigt i går, trötta men lyckliga. Efter en knagglig start med regn och diverse svårigheter har fältsäsongen nu gått in i en lycklig fas. Allt löper, andan är perfekt, och vi har hittat fem nya fossillokaler, av vilka 3 verkligen fina, de bästa hittills. En av dem hittades faktiskt av JP som annars inte brukar lägga märke till fossil, och resultatet är att han plötsligt har börjat fundera mycket på hur fossilackumulat-ioner kommer till. Vi har haft några mycket bra pratstunder om detta.

Vår bästa lokal hittills är nummer 31 eller "Lius snake". Vi hittade den med Liu sent en eftermiddag på hemväg från en improviserad prospektering. Först steg Liu nästan på en stor orm med breda gula och svarta längsränder, men den var fridsam och stack sin väg diskret. Liu, som är livrädd för ormar, var dock mycket uppskakat och pratade om ormar nästan hela vägen. På ett ställe gick stigen förbi

ett sorkhål och hon frågade genast ”Is this a snake’s hole?” Jag såg aldrig hålet förrän senare, för i samma ögonblick upptäckte jag, rakt i Liu’s fotspår, ett halvt skenben av en liten idisslare. ”Is this a proximal tibia?” svarade jag alltså. Liu gav sig strax uppför sluttningen som reglerna föreskriver, medan jag stannade kvar och undersökte området omkring det första fyndet. Några minuter senare hittade Liu ett ben i ett sandstenslager i den merendels övervuxna sluttningen, och litet senare hade vi hittat många, några av dem i ursprungligt ledat skick. Liu föreslog att fyndet var ormens gåva till oss. Lokalen har tillsvidare producerat fyra skallar och diverse skelettmaterial av samma lilla bovid som det första fyndet, och en axelled av en liten häst. Inget annat. Mycket märkligt fynd. En liten hjord av dessa bovider måste ha dött i flodfåran och begravts där.

Eldad av Liu’s framgång (jag har kraftigt framhållit hennes roll vid upptäckten) kom Zhang äntligen i gång med prospekterandet och belönades genast genom upptäckten av vad som verkar bli en superb lokal. Han kom hem med rygsäcken full med giraffer, utan vatten och strålände lycklig. Detta var i går. I dag skall vi inspektera stället närmare.

Annars är här mest fagra blomsterängar och åkerns ädla säd. Veteskörden började för två dagar sedan men än så länge har vi kunnat behålla de arbetare vi behöver. Fina killar från byarna längs Bahe, ett nöje att ha med dem att göra. Bahe själv sjunker snabbt nu sedan regnen har upphört, vi vadade över i går och räknar med att kunna få över bilarna snart, kanske redan i dag.

Jag älskar dig och drömmer om dig. Vänta på mig, jag kommer snart! M

Mikael Fortelius tar en paus vid utgrävningen i Paşalar sommaren 1987.

Lokal 6 i Lantianformationen är varje paleontologs mardröm: fossilerna är mjuka och sedimentet stenhårt. Medan nordbon svettas är den lokala experten sval och elegant. (Lantian 1999)

Postikortteja Fanny Stenrothin elämästä

Teksti | Juhani Murto ja Heikki Poroila

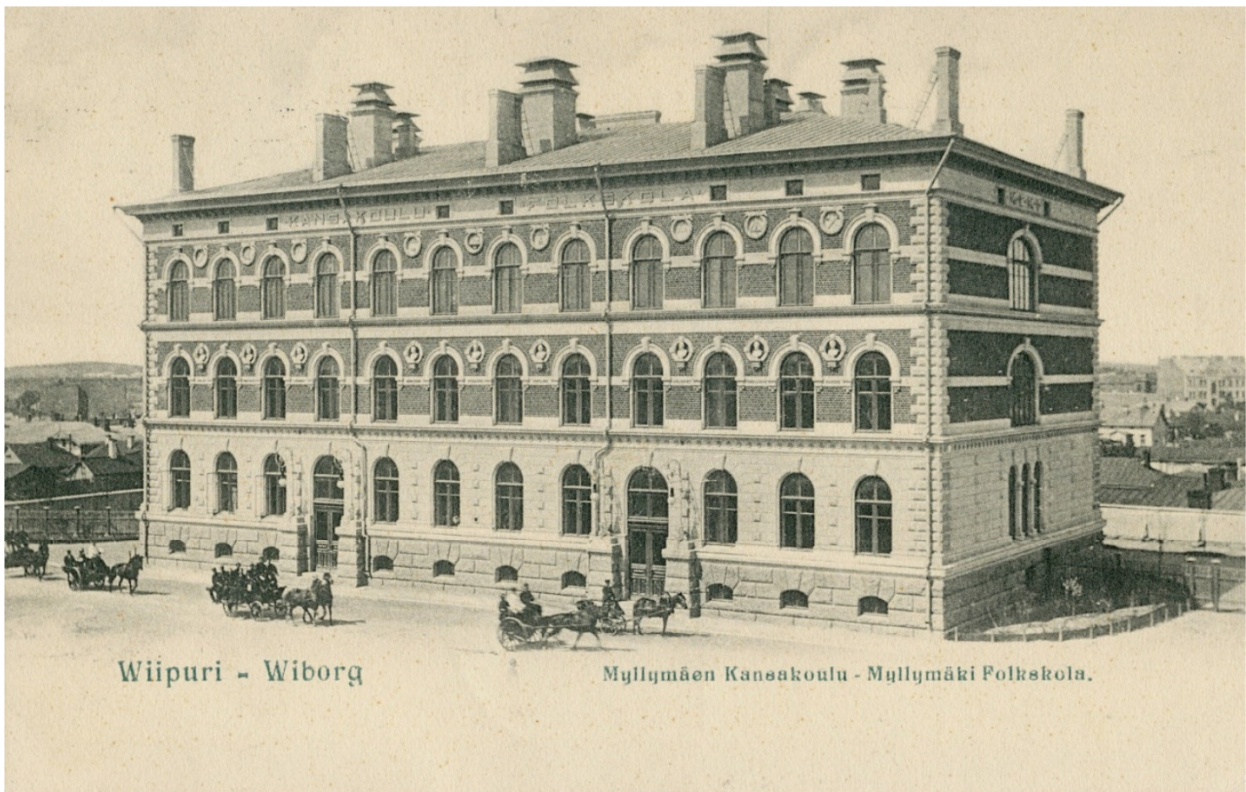
”Minulle on kertynyt jonkin verran postikortteja neiti Fanny Stenrothin elämästä. Hän toimi opettajana Heinolan kaupungissa ja hautakin on kaupungin hautausmaalla. Fannya puhutellaan postikortteissa nimikkeillä ”seminaarin opettajatar”, ”neiti” ja ”fröken”. Isoäitini Aili Murto (os. Stenroth) asui myös Heinolassa ja oli tekemisissä Fanny Stenrothin kanssa. Tämä mainitaan ainakin vuosina 1939–1944 joissakin rintama-ajan kirjeissä, joista suurin osa liikkeikin puolisoitten Aili ja Yrjö A. Murron välillä.

Kaikki kortit osuvat ajallisesti vuosille, joina Fanny Stenroth toimi opettajana Heinolan seminaarissa (1902–1934). Vaikka jokaisella kortilla on ollut eri lähettäjä, kaikki ovat asuneet Viipurissa.”

Nämä kortit ovat molemmat samalta vuodelta. Ensimmäisen on lähettänyt ”Majleen” Viipurista 16.2.1904. Kortti on ruotsinkielinen ja lähettäjä kertoo saapuneensa Lahteen ja pyytää Fannya soittamaan kapteeni G:lle, missä Majleen ilmeisesti majoittui. Kortin lähettäjällä on ollut kurkku kiipeänä ja hermotkin huonossa kunnossa, ilmeisesti liiallisen työnteon takia. Majleen on kirjoittanut tekstin alkuun ”K. F.” eli oletettavasti ”kära fröken” (rakas neiti). Kirjoittajan henkilöllisyys ei ole tiedossa, mutta kyseessä on ehkä ollut kollega. Fanny Stenroth oli vuonna 1904 38-vuotias.

Toisessa kortissa ”Hanna H.” lähettää Fannylle terveiset ”Rauhallista vuotta” eli kyseessä on uuden vuoden kortti, vaikka kuva on kovin kesäinen. Molemmissa korteissa näkyy taustalla Viipurin tuomiokirkko, joka valmistui vuonna 1893 ja tuhoutui talvi- ja jatkosodan melskeissä. Hanna H:n henkilöllisyyttä ei tiedetä, mutta valokuvassa näkyvään puistoon rakennettiin kuvakulmasta päätellen vuonna 1935 Alvar Aallon suunnittelema Viipurin kaupunginkirjasto. Vuonna 2013 sen pitkään kestänyt entisöinti ja kunnostus saatiin valmiiksi. On mahdollista, että Hanna H. ehti käyttää uutta kirjastoa, jos asui kaupungissa vielä vuonna 1935.

Tämän kortin lähetti Alli Carlström Viipurista 28.8.1912. Hän on kortin perusteella vieraillut kolme viikkoa aiemmin Heinolassa, mahdollisesti kollegiaalisissa asioissa. Tämänkään kortin lähettäjän tarkempaa henkilöllisyyttä emme tiedä. – Kuvassa on komea Repolan eli Myllymäen kansakoulu, joka rakennettiin vuonna 1901. Koulu ehti toimia myöhemmin myös venäläisenä sotilassairaalana.

Kivenhakkaajana Tanskassa 1960-luvulla

Teksti | Jukka Paatero

Kuvat | Jukka Paateron kotiarkisto

Stadista Lohjalle

Asuin lapsuuteni Mäkelänkadulla Vallilassa. Muutimme Laruun (Lauttasaari) ja koulutai-
val jatkui Myllykallion kansakoulussa. Pääsin
vaivoin Lauttasaaren Yhteiskouluun, mutta
Torsti-isän työpaikka vei meidät Lohjalle. Al-
koi ”tuskien taival” Lohjan Yhteislyseossa.
En ollut hyvä koululainen ja koulumenestys
jäi vaatimattomaksi. Muutaman ”tuplatun”
vuoden jälkeen lopetin toivottoman urakan
vuodenvaihteessa 1964.

Kohti uusia tuulia

Määränpää oli Tukholma ja työt siellä. Kar-
jaan asemalla, minua junaan saattaessaan,
isäni kysyi; ”Onkos työpaikka tiedossa”? Vas-
taus oli ”totta kai”. Ei ollut, eikä asuntoakaan,
vaan perillä oli ekana päivänä työpaikka ja
toisena asuntokin. Työskentelin Karolinska
Sjukhusetissa vahtimestarina kevään 1965.

Vajavainen kielitaito ja supisuomalainen
ujous rajoittivat ystäväpiiriä. En viihtynyt
Tukholmassa ja lähdinkin jatkamaan mat-
kaani kesän koittaessa.

Nopea päätös

Veljeni Risto oli ystävänsä kanssa työskennel-
lyt ja liftaillut Euroopassa, joten sinne veisi
minunkin tieni. Liftailin Köpikseen ja ihmet-
telin Tanskan pääkaupungin kauneutta. Olin
ollut neljätoistavuotiaasta kesät töissä, pari
vuotta renkinä maalaistalossa, sitten raken-
nuksilla ja kesän 1964 turkistarhalla Ruotsissa
eli joutenolo alkoi tympimään. Ajattelin, että
rakennustyömaalta löytyisi hanttihommia ja
siispä sellaista etsimään.

Ura kivenhakkaamossa

Keskellä kaupunkia, Holmens Kanalın var-
rella, oli työmaa, johon poikkessin työnha-

kuun. ”Ei ole töitä”, sanoi työmaavastaava Kierkegaard, ”mutta kysypä noilta kivenhakkaajilta”. Kivenhakkaajamestari Poul Jensen oli ollut sodan aikana Ruotsissa töissä, joten kielitaitomme riittivät työnhakuhaastatteluun.

Mestari Jensen kertoi myöhemmin, että nuori Paatero oli vastannut kysymykseen; ”mitä osaat tehdä?”, ”alt” ja näyttänyt hauista. Siitä alkoi työurani Gladsaxe Stenhuggerissa ja edelleen jatkuva ystävyuteni Jensenin perheen kanssa. Nyt jo kolmannessa polvessa. Omenalimsa juomana ja vuokraemännän tekemä ”madpakke” (makoisia voileipiä, smørrebrødejä) eväänä työskentelin keskellä Köpistä sen kesän. Porailin paineilmaporalla aukkoa kivimuuriin ja asentelin kivenlohkareita paikoilleen. Hanttihommia, mutta viihdyin ja tanskalaiset työtoverini ottivat minut perheisiinsä. Haaveet liftausreissusta Euroopassa olivat unohtuneet.

Gammel Jensen ja nuori Paatero.

Hommat jatkuvat

Talveksi hakeuduin töihin Nefalle (Norrköpings Elektriska Fabriker) Norrköpingiin. Talvi ja kevät kuluivat teollisuuskaupungissa

ja löysin samanikäisiä ystäviäkin. Ja ruotsinkieli tarttui nuorukaiseen.

Kevään tullen veri veti kuitenkin takaisin Tanskanmaalle kivenhakkuuhommiin. Nyt vuokrasin oman asunnon Istedgadelta. Ihmettelin kun työkavereiden ilme muikistui, kun kerroin osoitteesta Hovedbanegaardin takana. Selvisi, että alue oli Köpiksen ilotyttöjen ja pornoluolien aluetta.

Istedgade 122 oli kuitenkin kadun toisessa päässä ja kulkiessani aamuin ja iltapäivin työmatkabussilleni ja takaisin kämpille, viihdelämä uinui odotellen hämärää. Yksi kesän työmaistani, Kristikirkenin fasadipylväiden uusiminen, oli lähellä asuntoani Istedgadella.

Kaupungin valoja

Köpiksen yöelämä, Vingaarden (jazzia) ja Le-Karusell (rokkia) tulivat nuorelle miehelle myöskin tutuksi. Mieleenpainuvimmat hetket olivat jazzviulisti Stuff Smithin virtuoosimainen soitto ja Spencer Davis Groupin sykähdyttävä musisointi.

Oppipojan hommia

Nyt pääsin jo hieman kolkuttelemaan kiveäkin, tosin oppipojan vakanssilla. Tanskassahan oltiin ensin oppipoikia, sitten kisällejä ja vasta useamman vuoden koulutuksen jälkeen varsinaisia ammattimiehiä. Oppipojan vakanssilla sain kuitenkin heilutella moskaa ja meisseliä.

Syksyllä 1966 kutsuivat armeijan harmaat ja siinä vilahti seuraava kesäkin.

Takaisin kilkuttelemaan

Keväällä 1968 veri veti jälleen Köpikseen ja työpaikka kivenhakkaamossa odotti. Työtehtäviini Gladsaxe Stenhuggerissa kuului mm. Fredensborgin linnan pääportaiden porraskivien työstäminen. Materiaali oli punertavaa Nässjön hiekkakiveä Ruotsista. Niihin hakattiin puunuijalla ja leveällä taltalla ”liukuesteurat”. Asentelimme hautakiviä ja kaivertelin nimitekstejä kiviin. Muistan, että tanskan kielien kirjoituksessa tuli muutama haksahdus, mutta niistäkin selvittiin huumorilla ja vanhempien kivenhakkaajien ammattiavulla.

Suomesta mukaan lähti useamman kaverin porukka. Tanskassa liksat olivat huomatta-

vasti paremmat kuin kotomaassa ja töitä pui-
sasi. Asuimme useamman teltan kommuu-
nissa Gladsaxe Campissä ja turisteilla oli ih-
mettelemistä mm. pihvipaistosten koossa.
Teltoissa oli tietysti jääkaapit ym. mukavuu-
det.

Eloa Tanskassa

Köpis oli todella kansainvälinen jo silloin.
Nuoria eri puolilta maailmaa oli tullut otolli-
sille tienisteille. Tanskassa maksettiin verot
edellisen vuoden tienisteistä, eli meikäläisille
liksa tuli puhtaana käteen. Tanskan kieli teki
tenää ja vallalla olikin toteamus ” Foreigners
know foreigners”. Englannin kieli tuli tutuksi
kaveriporukassa. Ruotsia ei sopinut puhua ja
muutaman kerran ruotsahava ääntämiseni
johti nyrkkeilymatsiin. Hetken nujakoinnin
jälkeen ja kun selvisi, että olen Suomesta, ol-
tiinkin jo parhaita kavereita.

Työarkea

Gladsaxe Stenhuggeri myi myös hautakiviä ja
niitähän sitten asenneltiin hautausmaille. Mu-
kana kulkivat tietysti tarvittavat työkalut
mutta myös olutpullojankko. Myyninedistä-
mistä tarvittiin silläkin saralla.

Kuvanveistoa

Talvi 1969 kului Stadissa iltakoulussa ja ke-
vällä hypättiin joukolla Finlandia-laivaan ja
nokka kohti Köpistä. Työt kivenhakkaamossa
jatkuivat ja majapaikkana jälleen samainen
leirintäalue.

Sille kesälle ajoittui myös kivenhakkuu-
urani mielenkiintoisin työmaa. Amalienborgin
linnan Christian VIII:n palatsin katolla oleva
hiekkakivinen patsaskokonaisuus vaati uudis-
tamista. Hiekkakivi haurastuu iän myötä ja il-
mansaasteet edistävät prosessia.

Työn touhussa

Haimme suuresta varastosta kyseisten patsai-
den, soturi ja enkeli, kipsimallit. Noin 500-ki-
loiset määrämittaan sahatut hiekkakivilohka-
reet odottivat jo kivenhakkaamolla. Lohka-
reita oli kymmeniä, joten osuuteni kokonai-
suudessa oli todella pieni. Kipsimalleissa oli
valmiina paikat kolmijalalle ja sitten vaan sa-
mat tukipisteet sahattuun lohkareeseen.

Kolmijalassa oli harppi, jonka avulla haet-
tiin mallista piste, joka hakattiin hiekkaki-
veen. Tehtäväni oli muotoilla mallipisteet
noin kahden sentin tarkkuudella lohkareeseen.
Malli oli soturin rintapanssari ja sitä sitten kil-
kuttelin esiin.

Kipsimallista muotopisteet hiekkakiveen.

Seuraavaksi tuli ammattikivenhakkaajan vuo-
ro. Hän hakkasi meisselillään noin viiden mil-
lin päähän lopullisesta pinnasta. Viimeisen si-
lauksen teki Tanskan valtion virallinen kuvan-
veistäjä, konservaattori Eric Erlandsen. Hänen
kättensä jälki näkyy Tanskanmaalla monen
julkisen rakennuksen pinnoissa. Hän oli todella
mukava ja sympaattinen mies. Kuten muut-
kin tapaamani tavalliset tanskalaiset.

Se kesä ja syksy kului patsastyömaalla ja
siinä ohessa hanttihommia tehden.

Summa summarum

Kaiken kaikkiaan ajastani Tanskassa jäi siteet
tanskalaisiin, kielitaito ja mieltymys tanska-
laiseen ruokaan; smørrebrødeihin, fleskestai-
hin ym. Myös Carlsbergin Hof kuuluu ensi-
juomiin vieraillessani Köpiksessä.

Pojanpojat Peder ja Stig Jensen jatkavat
firman perinteitä. Peder arkkitehdin ja Stig
kuvanveistäjän koulutuksella. Muun muassa
Tukholman kuninkaanlinna on ollut heillä
työkohteena.

Odotan innolla tilaisuutta vierailla Tans-
kanmaalla, jossa kokemani perusteella ei ole
”mitään mätää”. ”På gensyn” sanoisi tanska-
lainen.

Ps. Kirjoittelin myöhemmin (1970) Mäkelän-
rinteen iltakoulusta L:n paperit:).

Joulukahvit vuonna 1973 NMKY:n tiloissa. Kuvan ottajaa ei enää muisteta. Vasemmalta oikealle Sirkka-Liisa Pinomaa ja Heikki, Tytti Arimo ja Juha, Pekka Pinomaa ja Tiina, Pirjo Arimo ja Tapio sekä Anna-Liisa Pinomaa ja Kaisa.

Gulin-Pinomaa -suvun joulukahviperinne

Teksti | Marjatta Salonen

Gulin-Pinomaa -suvun isoäiti, Bertha Gulin s. Sarlin (1864–1939), Intermezzo taulu 186, sanoi usein lapsilleen ”Häll ihop – Pitäkää yhtä”. Tätä ohjetta Berthan jälkeläiset ovat hyvin noudattaneet. Sukulaiset ovat pitäneet kiitettävästi yhtä eri tavoin. He ovat esimerkiksi kokoontuneet suurella joukolla vuodesta 1966 alkaen joka joulukuun ”Ainon joulukahveille”.

Gulinin perheessä oli kahdeksan lasta, kuusi poikaa Eero, Walter, Lauri, Veli, Eelis ja Lennart, jotka kaikki perustivat perheet sekä kaksi tyttärettä Aino ja Annastiina. Aino ei mennyt koskaan naimisiin. Annastiina menehtyi verenmyrkytykseen vain 19-vuotiaana hoidettuaan sairasta hevosta. Ainosta tuli vähitellen suvun keskushenkilö ja hän koki koko suuren suvun omaksi perheekseen. Hänen kotinsa Liisankadulla ja myöhemmin Munkkiniemessä oli vieraanvarainen ja sinne kokoonnuttiin usein syntymäpäivinä ja muulloinkin. Aino oli kuullut erään suvun jäsenten kokoontuvan joulukahveille, jotta ei tarvitsisi lähettää joulukortteja laajalle suvulle. Tästä Aino sai

idean kutsua vuonna 1966 oman suurperheensä joulukahveille. Joulukuun oli juuri ovella ja kutsu tuli viime tingassa. Hän arveli, ettei kukaan tule Nissenin kahvilaan Aleksanterinkadun ja Kluuvikadun kulmaan Helsingissä joulukahvina klo 8 tulipalopakkasella. Mutta Aino suureksi hämmästykseksi sinne tuli 30 suvun jäsentä pieniä lapsia myöten!

Tästä alkoi suvun joulukahviperinne. Aluksi kokoonnuttiin Helsingin kahviloissa. Aino halusi kuitenkin järjestää joulukahvit vaatimattomasti kustannuksin, jotta mahdollisimman moni perhe voisi tulla viettämään yhteistä hetkeä ja hiljentymään ennen joulua. Pappissuvulla oli läheiset yhteydet tiettyihin seurakuntiin ja näin päästiin kokoontumaan eri seurakuntien tiloihin ja voitiin valmistaa itse tarjoilut edullisesti. Ainoon bravourina oli kotipappilasta saatu resepti joulutorttujen valmistukseen. Aino kutsui muutamia suvun nuoria valmistamaan niitä. Ja hyviä ne olivatkin, kun taikinassa oli voita ja kermaa.

Aino Pinomaa (1904-1992) vuonna 1947. Hän oli Gulin-Pinomaa suvun keskushenkilö, jonka kaikki tunsivat. Aino oli iloinen, kekseliäs ja lapsia rakastava.

Kutsujen lähettämisistä ja valmisteluista vastasi Aino lähes koko elämänsä loppuun saakka eli vuoteen 1992. Sen jälkeen suvun viisi klaania eli viiden veljeksien jälkeläiset (Eeliksellä ei ollut lapsia) on vastannut kokoon kutsumisesta, tarjoilusta ja ohjelmasta vuorotellen. Kahvin keittäminen vieraisissa tiloissa on sujunut hyvin ja nuoret ovat innolla olleet mukana järjestelyissä. Aion joulukahveille on kokoontunut vakiintuneesti yli 100 sukulaista.

Ohjelmaan kuuluu aina jouluevankeliumin lukeminen, sukuseuran puheenjohtajan tervehdys sekä vuosittain ilmestyvän sukulehden, Pinon Sanomien myynti. Toisinaan on ollut musiikkiesityksiä ja kuvakatsauksia suvun historiasta. Kukin klaani on saanut valmistaa omanlaisensa ohjelman.

Aion joulukahveja on järjestetty tähän mennessä 57 kertaa. Nyt odotetaan uutta. Isoäiti Berthan ja Aion perintö elää ja rikastuttaa suvun jäseniä tuoden heille siunausta.

Lapua 1976

Teksti | Heikki Sariola
Kuva | Suvi Tamminen

Kutsu elokuvaan

Ohjaaja Toni Kurkimäki etsi papinpukuja joukkokohtausta varten ja hänen tuttunsa lapualainen pappi Jukka Tuppurainen ehdotti, että kutsu oikeita pappeja, heillä kaikilla on omat papinpuvut. Seuraavaksi he miettivät näyttelijää siunaajaksi. Jukka neuvoi, että piispa Yrjö Sariolan poika on pappi ja häntä kannattaisi kysyä. Sain siis kutsun ja pidin sitä kunnia-asiana. Kuvauksia varten sain käyttöön äidiltäni Anna-Maija Sariolalta isäni emeritusristin. Eli elokuvassa näkyy aito piispanristi.

Kuvaukset

Räjähdyksen vuosipäivänä 13.4. vuonna 2022, joka sattui sunnuntaille, eli suuren joukkokohtauksen kuvaukset. Olin näyttelijä nro 42. Ohjaaja toi minulle valtavan kansion, jossa oli kaikki yleisradion ja muista arkistoista löydetty materiaali hautajaispäivästä.

Hän antoi käteeni kopion isäni siunauspuheesta. Hän sanoi, että varmaan tunnet tämän. Totesin, etten muista ulkomuistista. Luin sitä rauhassa, jotta voisin kuvausten yhteydessä lukea sitä aina tarvittavan määrän. Kuvausten lopussa huomasin, että olin saanut luettua koko puheen. Aidon puheen lukemisen tarkoitus oli saada suuri avustajien joukko oikeaan tunnelmaan. Kuvauksessa olleet kertoivat, että hautajaistunnelmaan oli vaivatonta uppoutua.

Isäni oli kirjoittanut puheen mekaanisella kirjoituskoneella. Mieleen nousi hänen kirjoitustekniikkansa, jossa jotkut kirjaimet oli lyöty lujempaa kuin jotkut toiset. Aloin myös muistella isäni puhetapaa, joka välittyi kirjoitetusta puheesta.

Pitkän kuvauspäivän myötä itselle jäi levollinen olo tulevasta elokuvasta. Keskustelin sekä ohjaajan että tuottajien kanssa ja havaitsin, miten arvostavasti he toteuttivat kuvaamista ja

miten kuvaamisen yksityiskohtia hiottiin loppuun saakka. Optioksi jäi vielä mahdollinen puheen äänittäminen ja sen liittäminen taustalle, mutta siihen he eivät päätyneet, vaan pysyivät alkuperäisessä käsikirjoituksessa.

Muistelu äitini kanssa

Kävin keskustelua äitini kanssa sekä kuvausten yhteydessä että uudestaan elokuvan julkistaminen yhteydessä. Lehtihaastatteluja varten halusin varmistaa yksityiskohtia. Erityisesti jäi mieleeni äidin kertomus siitä, miten onnettomuuspaikan iltahartaus tuli isäni tehtäväksi. Sen valmistelu oli ollut äärettömän vaikeaa. Toinen vaikeus tuli siinä, että tiet olivat täysin ruuhkautuneet, kun he lähtivät Seinäjoelle studiolle. Kun he olivat päässeet perille, äitini oli juossut edeltä sisällä ja huikannut rappsista, että isä on juuri tulossa paikalla. Suora lähetys alkoi saman tien.

Omat muistot

Olin lukiolainen ja lähdössä kouluun, kun räjähdys tapahtui. Kotimme sijaitsi n. 1,5 km tehtaalta. Muistan valtavan sienimäisen

pilven, joka nousi tehtaalta. Harrastin silloin valokuvausta ja kamera oli huoneeni pöydällä, mutta en tajunnut ottaa kuvaa – kyseisestä sienipilvestä ei ole yhtään kuvaa. Kouluun mentiin, mutta ruokatunnilla rehtori lähetti kaikki kotiin, kun alkoi selvitä onnettomuuden vakavuus. Kiertelin pyörällä katso-massa, lähelle ei päässyt mutta kaikessa näkyi onnettomuuden rajuus. Myöhemmin selvisi, että yksi luokkatoverini menetti äitinsä.

Hautajaispäivälle olin saanut tehtävän olla media-avustaja. Olin kirkon kiviaidan ulkopuolella medialle varatulla alueella, josta seurasin hautajaisten etenemistä. Osallistumiseni keskeytyi, sillä Ylen valokuvaaja tarvitsi apua päästäkseen hyvään paikkaan kuvaamaan, kun hautajaissaatto saapuu Simpsiön hautausmaalle. Niinpä hoidin saamaani tehtävää.

Elokuvan taustalla ja roolissa

Toinen tuottajista, Mikko Jokipii, jonka tunsin valmiiksi, pyysi minulta suosittelutekstiä, jottaokuva saisi taloudellista tukea Kirkon mediasäätiöltä. Olin iloinen, kun he saivat sieltä merkittävän apurahan muuten taloudellisesti niukassa tilanteessa.

Suuri yllätys on ollut saamani julkisuus. Sain muutaman lehtihaastattelun elokuvan ensi-illan aikoihin ja erilaisia (positiivisia) yhteydenottoja on ollut lukematon määrä. Historian realisoituminen elokuvan kautta nostaa runsaasti muistoja ja antaa mahdollisuuden puhua kipeistäkin asioista.

Olin vaimoni Pirjon kanssa katsomassa elokuvaa kutsuvierasnäytöksessä Lapuan Paikassa, teatteri sijaitsee silloisella teollisuus-alueella. Paikalla oli ohjaaja, tuottaja ja muutama päänäyttelijöistä; katsojat koostuivat pienempien roolien näyttelijöistä ja avustajista. Tunnelataus oli niin vahva, että mieli velloi katsomisen aikana ja varsinkin sen jälkeen. Jäi olo, että pitää nähdä uudestaan. Pian saimme katsoa äitini kanssa sen uudestaan Jyväskylässä. Silloin tuli olo, että nytokuva on omalta osaltani valmis.

Seija Lind ja Ilari Stenroth sukuseuran esittelypöydän äärellä. © Kalevi Peltokukka

Sukuseurat ja sukututkijat kokoontuivat 23. kerran Vantaalla

Teksti | Ilari Stenroth

Kuva | Kalevi Peltokukka

Vantaan Seudun Sukututkijat ry järjesti loka-kuussa Kuulutko Sukuuni-tapahtuman 23. kerran. Sukuseuran hallituksesta Seija Lind, Maaria Puupponen ja allekirjoittanut hoidimme tapahtumassa sukuseuramme omaa esittelypistettä.

Tapahtumassa oli sukuseurojen ja sukututkimukseen liittyvien yhdistysten esittelypisteitä sekä luentotilaisuuksia. Sukuseurat esittelivät pisteillään toimintaansa sekä julkaisujaan, mutta allekirjoittaneen mielestä ehkä mielenkiintoisinta antia olivat esitykset sukujen historiasta ja maantieteestä. Esimerkiksi jotkin itä-suomalaiset suvut näyttivät olleen erittäin paikkauskollisia. Osa sukuseuroista oli innostunut DNA-tutkimuksesta, toiset taas yhteisten retkien järjestämisestä.

Sukututkijat pääsivät luentojen lisäksi vaihtamaan tietoja keskenään sekä löytämään uusia johtolankoja sukututkimuskirjoista. Myös meidän osastollamme koettiin ahaa-elämyksiä sukututkimuskirjojen selailukappaleiden äärellä. Osastollamme oli myös yksi seinällinen suvustamme löytyvistä yleisimmistä sukunimistä ja viittaukset Kvartetto-kirjojen sukutauluihin. Näin vieraat pystyivät selvit-

tämään helposti kuuluvatko he Erik Stenrothin sukuun. Maarian hyvän nimimuistin ansiosta hän huomasi erään toisen pisteen esittelijän mahdollisesti kuuluvan sukuun ja pienen haastattelun jälkeen näin todella olikin. Tämä henkilö oli niin yllättynyt löytäessään uuden sukuyhteyden, että halusi oitis ostaa sukuhaaransa Kvartetto-kirjan. Hyvä Maaria!

Tapahtumassa saimme myös kuulla Heikki Mannisen omien sukututkimusten lomassa tekemistään havainnoista ruotusotilas Erik Stenrothin vaiheista vuosina 1723-1731 Kärkkälän Hannulan kersantin virkatalon isäntänä. Hallituksessa olemme ehdottaneet, että historiatyöryhmä voisi koostaa Erik Stenrothin artikkelin. Näin kaikkien sukututkijoiden tekemät havainnot saataisiin yhteen paikkaan ja kantaisämme saisi kattavan esittelyn seuramme kotisivuille.

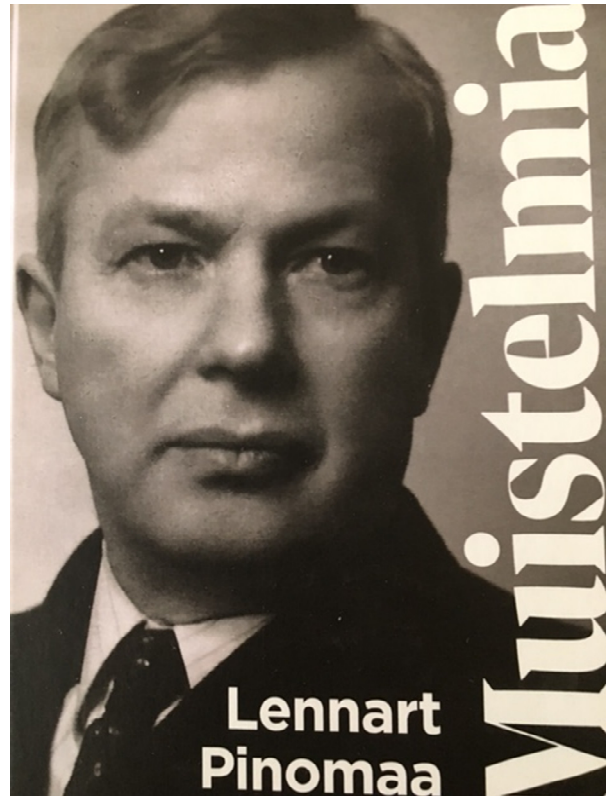
Kävin tutustumassa myös tapahtuman “naapurisukuseuroihin” sekä DNA-tutkimuksen asiantuntijoihin. Tilaisuus oli ensikertalaiselle mielenkiintoinen ja antoisa. Kiitos Vantaan Seudun Sukututkijoille hyvin järjestetystä tilaisuudesta!

Uusia kirjoja

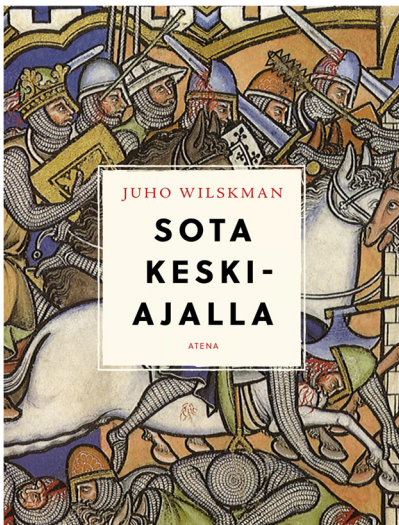
Pinomaa, Lennart
Muistelmia. – Rovaniemi : Väyläkirjat, 2023. –
ISBN 9789523960763

Lennart Pinomaa (1901–1996, Intermezzo taulu 248), kirjoitti muistelmansa korkeassa iässä. Ne ovat kertomus nuoren miehen matkasta papiksi ja kansainvälisesti tunnetuksi teologian professoriksi. Kirjoittaja muistelee kiitollisena lapsuuttaan ja nuoruuttaan sekä monenlaista hyvyyttä, jota hän myöhemmin vuosinaan sai kokea. Elämään sisältyi kuitenkin myös useita epätoivon hetkiä. Kirja antaa elävän kuvan viime vuosisadan historiasta sellaisena kuin se aktiiviselle seurakuntapapille ja tiedemiehelle näyttäytyi. Hänen tyttärensä professori Mirja Saari on nyt toimittanut kahdessa osassa kirjoitetut muistelmat kirjaksi. Lisätietoja vaylakirjat.fi.

Teksti | Marjatta Salonen

Wilskman, Juho
Sota keskiajalla. – Jyväskylä : Atena, 2023. – ISBN
9789511463411

FT Juho Wilskmanin teos *Sota keskiajalla* ilmestyi lokakuussa ja on yltänyt nyt jo toiseen painokseen. Kustantaja kuvailee kirjaa näin: ”Upeasti kuvitettu tietokirja esittelee keskiajan sotia ja sotalaitoksia Suomesta Sudaniin ja Irlannista Japaniin.

Aropaimentolaisten nousu 300-luvulla muutti maailmaa Rooman valtakunnasta Kiinaan. Seuraavilla vuosisadoilla taistelukenttiä hallitsivat milloin jalkamiesten tiiviit rintamat, milloin ratsastavat jousimiehet tai haarniskoihin sonnustautuneet peitsimiehet – muista joukoista puhumattakaan. Sotia käytiin niin meren aalloilla kuin kivisillä muureillakin. Keskiajan sotahistoriasta väitelleen Juho Wilskmanin kirja on kansainvälisestikin poikkeuksellinen teos sodista, jotka koskettivat kaikkia hallitsijoista rahvaaseen.”

Kirjan johdannossa Juho kertoo kirjan syntyyn vaikuttaneista asioista. Juho päätti kirjoittaa kirjan, koska suurelle yleisölle tarkoitettua tietokirjaa ei ole suomeksi aikaisemmin ollut saatavilla tästä aiheesta. Hän on tutkinut aikakautta ja sodankäyntiä väitöskirjansa tekemisen yhteydessä.

Kirjan jäsentely perustuu ajallisiin vaiheisiin: Vanhan maailman romahdus vuosina 300–600, varhaiskeskiaika vuosina 600–1000, sydänkeskiaika 1000–1300 ja myöhäiskeskiaika 1300–1500. Teoksessa käsitellään esimerkiksi viikinkeijä, ritareita, arabeja, mongoleita, osmaneja sekä Kaukoidän kansoja. Kuvatuksi tulevat muun muassa linnoitukset, aseet, joukkojen liikkumiset, varusteet, huolto ja sodankäynnin strategiat ja uskomukset. Kirjan lopussa Juho Wilskman toteaa, että 2000-luvun konflikteja seurattaessa on keskiajan tutkijalle niissä paljon tuttua. Ne voivat

muistuttaa enemmän keskiajan konflikteja kuin tutumpia 1600–1900-lukujen sotia. Sodan ja rauhan raja on häilyvä. Hyvin koulutetut ja varustetut eliittisotilaat voivat lyödä suurenkin määrällisen ylivoiman, mutta joskus he kärsivät yllättäviäkin tappioita huonosti koulutetuille ja varustetuille paikallisjoukoille.

Juho Wilskman kuuluu Stenroth-sukuun Katarinan haaran kautta, taulu 19. Hän tutkii ja kirjoittaa historiaa tällä hetkellä oman arkistotoimensa ohella vapaa-ajallaan. Työn alla on englanniksi kirjoitettavia teoksia Bysantin sodankäynnistä. Historiasta kiinnostuneiden kannattaa laittaa seurantaan hänen nettisivunsa <https://wilskman.fi/> sekä Facebook [Historioitsija Juho Wilskman](#).

Teksti | Kaarina Wilskman

Stenroth-suvussa tapahtuu

≈ Kaikki Kivenjuuriin halutut suku-uutiset osoitteella heikki.poroila@gmail.com. Kerromme sen, mikä on meille kerrottu. Toimituksella ei ole voimavaroja systemaattiseen seuraamiseen. ≈

Kuolleita

≈ **Norjo Järvelä** (os. Hyypärä) (Intermezzo 3890, Katariinan) on kuollut 19.6.2023. Osanottomme omaisille!

≈ **Maarit Kyllikki Siukonen** (os. Pihlman) (Intermezzo 2234) on kuollut 5.6.2023. Osanottomme omaisille!

≈ **Heikki Johannes Ojala** (Intermezzo 4671) on kuollut 22.9.2023 Janakkalassa. Osanottomme omaisille!

≈ **Matti Kostian** (Intermezzo 3924) on kuollut. Osanottomme omaisille!

Raili Kiurun muistolle

Musiikinopettaja, director musices **Raili Elina Kiuru** kuoli pitkällisen sairauden uuttamana 15.4.2023 Hyvinkäällä. Hän oli syntynyt 23.8.1936 Viipurissa. Elina Kiuru toimi useita kertoja sukukokousten ja -tapahtumien sukukuoron johtajana ja kokoojana. Lisäksi Elina kuului vuonna 2000 Suomenlinnassa pidetyn sukukokouksen järjestelytoimikuntaan.

Talvisodan alettua marraskuussa 1939 Elinan vanhemmat olivat ehtineet nauttia lapsiperheonesta Viipurin satamakaupunginosa Uuraan pappilassa vain reilut kolme vuotta. Evakkomatka suuntautui Keski-Suomeen Laukaaseen, josta isänsä Paavo sai pappisviran. Seurakunnan kirkkoherrana toimi Raili-äidin isä ja siis Elinan isoisä.

Sotien jälkeen viisihenkiseksi kasvaneen perheen kotipaikkakunnaksi valikoitui Nokia, jossa he viettivät seuraavat kymmenen vuotta. Tuona aikana kaikki kolme sisarusta opiskelivat ahkerasti musiikkia mm. Tampereella ja musisoivat mitä erilaisimmissa juhlissa ja tapahtumissa.

Vuoden 1956 loppiaisena muutto Hyvinkäälle Parantolankadun ns. Pikkupappilaan vahvisti musiikin otetta Elinasta entisestään. Törmästen musikaalisten tyttärien rakkaasta harrastuksesta vain hänelle tuli koko työelämän kestänyt ammatti. Musiikinopettajaksi valmistuminen 1959 Sibelius Akatemian koulumusiikkiosastosta vankisti Elinan kykyä

elävöittää musiikillaan niin tuttuun kuin tuntemattomienkin tilaisuuksia ja juhlia. Yhdeksän ensimmäistä lukuvuotta opettajana sujivat samanaikaisesti Hyvinkään Sveitsinrinteen ja Jokelan yhteiskouluissa. Varsinaisen lähes 30-vuotisen työuransa Elina teki vuodesta 1968 Hyvinkään yhteiskoulussa aina eläköitymiseensä vuoteen 1996 asti.

Avioituminen Pentti Kiurun kanssa 1966 sekä lasten Kimmon ja Eijan syntymät mahdollisti Elinalle monien toiveiden täyttymisen. Hartiapankilla pariskunnalle valmistui Tuomaankadulle vankka omakotitalo, josta Elinan pottämättömällä maulla rakentui kulttuurikoti monine kauniine esineineen. Sinne kaikki ystävät ja sukulaiset olivat tervetulleita milloin vain. Yhdessä ahkeroiden Elina ja Pentti virittivät talonsa pihapiirin ensiluokkaiseksi, josta muistona talon seinässä on Hyvinkään kaupungin pihakilpailun voittajalaatta vuodelta 1978.

Jo lapsuudenkodista omaksuttu kristillisuus, usko ja luottamus Korkeimman voimaan kulkivat vahvasti mukana läpi koko Elinan elämän. Näitä itselleen tärkeitä arvoja hän ei tuputtanut kenellekään. Lukemattomia kertoja niin sairaaloissa kuin palvelutaloissa vieraillessaan Elinasta huokuva rauha sekä levollisuus auttoi ja antoi toivoa monille vaikeisakin tilanteissa oleville.

Temppeleipalvelijan monipuolisissa tehtävissä Elina ehti toimia seurakuntansa hyväksi peräti viidellä vuosikymmenellä. Kirkonmäeltä-lehden haastattelussa hän kertoi kokevansa työn Jumalan lahjana, jossa hän pystyi parhaiten palvelemaan Luojaansa.

Yksi Elinan peruspilareista oli karjalaisuus. Hyvinkään Karjala-seuran 14-vuotinen varapuheenjohtajuus oli vahva näyttö Karjalan Liiton kultaiselle ansiomerkillle. Samoihin aikoihin Elina johti vuosia myös paikallisen Karjala-seuran kuoroa.

Monien muiden kuorojen johtamiset, lukuisien tilaisuuksien ja esiintyjien säestämiset sekä erilaisten yhteislaulutapahtumien järjestämiset olivat Elinan juttu. Tuntui, että partiolaisten tunnuslause ”aina valmiina”, ei milloinkaan päässyt entiseltä partiojohtajalta unohtumaan. Elina oli valmis auttamaan aina kaikessa ja kaikkia.

Ansioituneille muusikoille myönnettävän *director musices* -arvonimen Elina sai 14.11.2003. Harvinainen arvostus ei olisi parempaan maaliin voinut osua, sillä niin monipuolinen, pitkä ja pyyteetön oli Elinan musiikillinen ansiolista.

Puolisonsa Pentin kuolema syksyllä 2006 antoi Elinalle sysäyksen lopettaa useimmat luottamustoimensa eri yhdistyksissä, seurakunnassa ja kunnalliselämässä. Sen sijaan hän ei jättänyt seurakunnan vapaaehtois- ja diakoniatyötä niin kauan kuin terveyttä riitti.

Eläkevuosiensa yksin vaan ei yksinäiseksi jäämisen ehdottomia kohokohtia Elinalle olivat lapsiensä kanssa tehdyt ulkomaanmatkat. Suosikkimaaksi valikoitui Italia. Tutuiksi tulivat esimerkiksi Veronan Oopperajuhlat ja Milanon La Scala.

Viimeisenä suurena projektina Elina toteutti upeasti onnistuneen hyväntekeväisyyskonsertin 80-vuotisjuhlansa yhtenä erillistapahtumana täpötäydessä Hyvinkään kirkossa. Esiintyjinä oli mm. kaksi maailmallakin menestynyttä Elinan entistä oppilasta. Ne tahot, joiden toimintaan kyseisestä tilaisuudesta kertyneitä varoja on käytetty, muistavat vieläkin kiitollisuudella lähes seitsemän vuoden takaista tapahtumaa.

Maailmassa on kaiken melskeen keskellä paljon kauneutta. Elina sen tunnisti ja osasi sitä myös jakaa läheisilleen ja ympärilleen. Monet muistavat häntä lämmöllä ja rakkautella.

Teksti | Erkki Törmänen, Elina Kiurun pikkuveli

≈ ≈ ≈

Stenroth sukuseura ry:n syyskokous

Teksti ja kuvat | Heikki Poroila

Seuran sääntömääräinen syyskokous pidettiin Helsingin Oodissa 22.11.2023. Kokous valitsi seuran puheenjohtajaa jatkamaan **Ilari Stenrothin**. Myös vuoden 2023 hallitus sai muutoksitta siunauksen jatkaa myös vuonna 2024: **Juhani Murto, Jukka Paatero, Heikki Poroila, Maaria Puupponen** ja **Seija Lind**. Myös toiminnantarkastajat **Pekka Kunnas** ja **Lars-Erik Wilskman** lupasivat hoitaa tehtävän myös vuonna 2024.

Kokouskahveilla vasemmalta Juhani Murto, Kirsi Salmenkivi, Ilkka Salmenkivi ja Kirsi-Marja Koskelo.

Kokouskahveilla Ilari Stenroth ja Markku Stenroth.

Vuoden 2024 päätapahtumana on kesäkuun toisena viikonloppuna Viron Saarenmaalle Jukkataloon järjestettävä seuran osittain sponsoroima **kesäretki**. Sen lisäksi käynnistetään seuran **historiatyöryhmän** toiminta ja varaudutaan tukemaan seuraan kuuluvien esiintyvien taiteilijoiden esityksiin osallistumista.

Tarvetta **jäsenmaksun** nostamiseen ei ollut eli se pysyy samana. Syyskokouksessa todettiin kuitenkin huolella, että edelleen kovin moni seuran jäsen ei maksa ajallaan jäsenmaksuaan. Jäsenmaksut ovat seuran ainoa todellinen tulonlähde ja sillä rahalla painetaan ja postitetaan keväinen Kivenjuurten numero.

Syyskokouksessa yritettiin elvyttää seuran perinnelaulun eli *Saunalaulun* osaamista. Oltiin sekä sanoista että sävelestä hiukan montaa mieltä, mutta kiinnostuneille aiemminkin Kivenjuurissa julkaistu yksiääninen nuotinnos.

Saunalaulu

Sanoittaja ja säveltäjä tuntematon

I - ha - nim - mat, ar - ma - him - mat o - vat kyl - py -
ke - mut. Kun sa kas - tat va - rin vas - tat,
hais - tat herk - ku - le - mut, nou - see maas - ta
mie - les, kir - poo kan - ta kie - les, naut - tii
nah - kas, pai - nuu pah - kas. Löy - ly - ä hoi, löy - ly - ä hoi!

Kutsu historiatyöryhmään

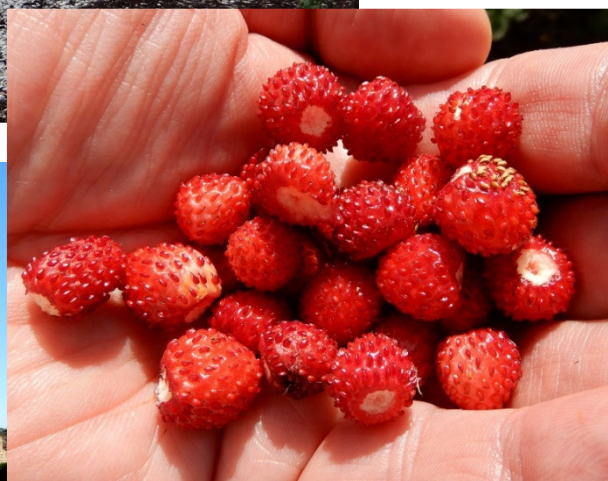
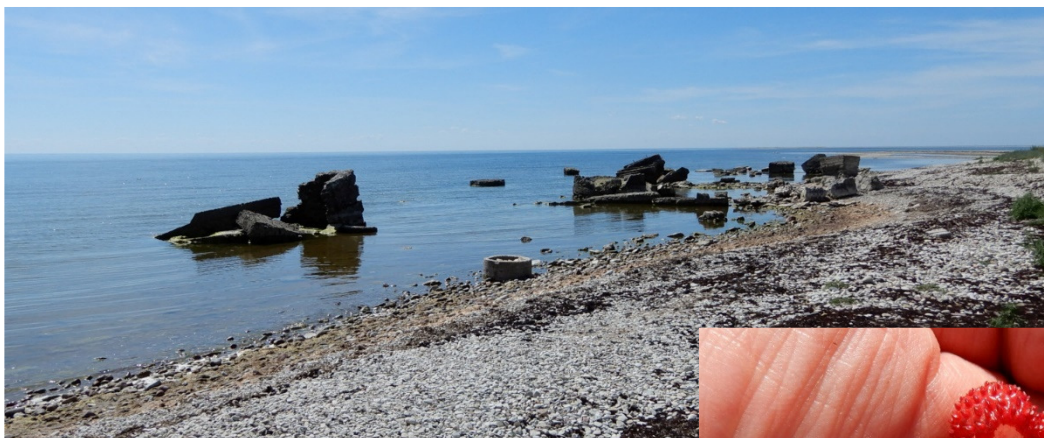
Sukuseuran hallitus kutsuu kiinnostuneita mukaan seuran **historiatyöryhmään**. Sen on tarkoitus koota yhteen aktiivisesta sukututkimuksesta kiinnostuneet suvun jäsenet. Jos haluat tulla mukaan, ota yhteyttä **Maaria Puupposeen** sähköposti maaria.puupponen@helsinki.fi. Tavoitteena on käynnistää työryhmä vuoden 2024 keväällä. Tervetuloa mukaan!

Kivenjuuret etsii päätoimittajaa

Hannu Sariola on ilmoittanut, ettei jatka vuoden 2024 päätoimittajana, joten tämä tärkeä paikka on nyt täytettävänä. Ilmoittautumiset ja halukkuuden varmistetut vinkit osoitteilla ilari.stenroth@iki.fi ja heikki.poroila@gmail.com mieluiten alkukeväästä.

Kesäkuussa 2024 Saarenmaalle!

Stenrothien kesäretki suuntautuu vuonna 2024 Viron Saarenmaalle. Hallitus on päättänyt, että seura kustantaa liikkumisen perillä sekä mahdolliset pääsymaksut. Lähtijöille jäävät matkat ja majoitus, joka on edullista Jukka Paateron Jukkamaan hoivissa. Matkalle mahtuu rajallinen määrä osanottajia, joten seuratkaa keväällä tarkempaa tiedotusta, jos kiinnostaa. Ja miksi ei kiinnostaisi!

Kuvat © Heikki Poroila

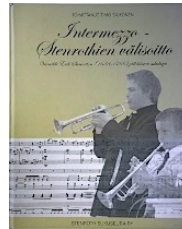
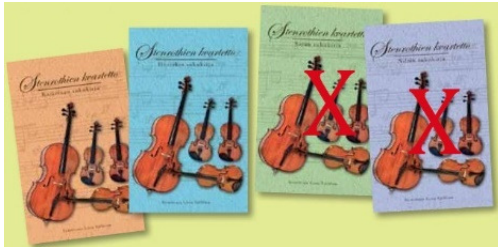
Palautusosoite
Seija Lind
Maalarintie 10 as 1
04200 KERAVA

Stenroth-tuotteita vielä saatavana!

Stenroth-viiri ja standaari

Muutamia kappaleita vielä saatavana, hinnat 90 ja 30 euroa + toimituskulut

Sukukirjoista löytyvät lähetettäväksi asti *Intermezzo* (25 € + 6,90 € Postille) sekä Katarinan ja Henrikin *Kvartetot* (á 15 € + 6,90 Postille)

Tilaukset osoitteella Theo von Bell
Joukahaisentie 23, 04230 KERAVA
tai sähköisesti theo.bell@bastu.net

© Stenroth sukuseura ry Joulukuu 2023

Esivanhempien

SAARENMAA KUTSUU

LOMAILE JUKKAMAASSA!

Tutustu Jukkamaahan lähemmin: www.jukkamaa.fi

Viihtyisä tukikohta Saarenmaalla, jossa riittää
nähtävää ja koettavaa: www.visitsaaremaa.ee/fi/

Lisätiedot: Jukka Paatero, puh. 0400 557 144,
jukka.paatero@gmail.com

JÄSENETU
-20%

120,-/vrk, sis. 4 hlö.
Lisähenkilöt 24,-/vrk
(norm. 150,-/vrk
/4 hlö)

